

AR LR CPK ĮTVIRTINTAS KASACIJOS RIBOJIMAS TAKANT TURVINĮ KRITERIJŲ NEPAŽEIDŽIA ASMENŲ LYGYBĖS PRIEŠ ĮSTATYMĄ IR TEISMĄ BEI TEISĖS Į TEISINGĄ TEISMĄ PRINCIPŲ?

Vilma Kubiliūtė¹

Vytauto Didžiojo universitetas

Pateikta 2010 m. rugsėjo 21 d.

SANTRAUKA

Kasacija – apeliacinė tvarka peržiūrėtų ir įsiteisėjusių teismo sprendimų ir nutarčių teisėtumo kontrolės forma. Lietuvos Respublikos Aukščiausias Teismas peržiūradamas bylas kasacine tvarka nagrinėja tik teisės klausimus bei užtikrina vienodą teisės taikymą ir aiškinimą šalyje. Didėjant kasacinio teismo darbo krūviui bei siekiant jį sumažinti, taip pat norint operatyviai išnagrinėti bylas, sumažinti galimą proceso kasaciniame teisme trukmę, kasaciją pradėta riboti. LR Civilinio proceso kodekso 341 straipsnio 2 punkte įtvirtinta, jog kasacija negalima turtiniuose ginčiuose, jeigu ginčijama suma yra mažesnė kaip penki tūkstančiai litų. Šis kasacijos draudimas taikytinas tik tuomet, kai tenkinamos dvi sąlygos, t.y. nagrinėjamas turtinis ginčas bei ginčijama suma neviršija penkių tūkstančių litų. Įstatymu apribojus asmens teisę kreiptis į kasacinį teismą, pagrįstai kyla klausimas ar toks ribojimas nepažeidžia asmenų lygybės prieš įstatymą ir teismą bei teisės į teisingą teismą principų.

Ribojant kasaciją susiduriama su prieštaraujančiais konkrečaus bylininko ir visuomenės interesais. Teisingumas yra vienas pagrindinių teisės tikslų, ir jis nepasiekiamas tenkinant tik vienos grupės interesus ir kartu paneigiant kitų grupių interesus. Taigi tiek viešas (visuomenės), tiek privatus (kasatoriaus) interesas reikalauja, kad teismo procesas būtų veiksmingas ir vyktų tik prireikus. Vertinant minimalią ginčo sumą atsižvelgiama į tam tikros bylos reikšmingumą visos visuomenės kontekste, o ne vien šios bylos reikšmingumą konkrečiam kasatoriui, kadangi kasacinio teismo darbo krūvio ribojimas nustatomas viešo intereso apsaugos tikslais, t.y. siekiant garantuoti kiekvieno asmens teisę į bylos išnagrinėjimą per protingą terminą. Tačiau

¹**Vilma Kubiliūtė** – Vytauto Didžiojo universitete įgytas vientisųjų teisės studijų magistro laipsnis. Valstybės įmonė Šakių miškų urėdija, personalo inspektorė. Tel. (+370 615) 26369, el. paštas: vilma.kubiliute@gmail.com.

Vilma Kubiliūtė – Vytautas Magnus University Faculty of Law, master's degree. Šakiai State forests enterprise – head of law and personnel division. Tel. (+370 615) 26369, e-mail: vilma.kubiliute@gmail.com.

teisės į teismą principas suponuoja sąžiningą teismo procesą, eliminuojant klaidos galimybę, todėl kyla pagrįsta abejonė ar teismo proceso greitumo ir operatyvumo principų nenusveria konkretaus kasatoriaus teisė į teisingą teismo procesą bei asmenų lygybės prieš įstatymą ir teismą principas. Teisė į teismą apima ne tik teisę į pirmos instancijos teismą, bet kartu ir teisę paduoti apeliacinį ir kasacinį skundą. Teisminės gynybos garantija suponuoja ne tik teisę kreiptis į teismą su skundu, bet kartu ir teismo pareigą išnagrinėti skundą bei priimti teisėtą, teisingą ir pagrįstą sprendimą. Be to, bylos reikšmingumas priklauso ne nuo ginčo vertės, o nuo keliamos teisės problemos.

REIKŠMINIAI ŽODŽIAI

Kasacija, kasacijos ribojimas, minimali ginčo suma, teisė į teisingą teismą, lygybė prieš įstatymą ir teismą.

IVADAS

Lietuvos teisės sistemoje yra įtvirtinta ne tik keturių grandžių bendrosios kompetencijos teismų sistema, bet ir bendrosios kompetencijos teismų instancinė sistema. Kasacija – apeliacine tvarka peržiūrėtų ir įsiteisėjusių teismo sprendimų ir nutarčių teisėtumo kontrolės forma. Lietuvos Respublikos (toliau LR) Aukščiausias Teismas peržiūrėdamas bylas kasacine tvarka nagrinėja tik teisės klausimus bei užtikrina vienodą teisės taikymą ir aiškinimą šalyje. LR Civilinio proceso kodekso 341 straipsnio 2 punkte įtvirtinta nuostata, jog kasacija negalima turtiniuose ginčiuose, jeigu ginčijama suma yra mažesnė kaip penki tūkstančiai litų.

Tyrimo objektas: LR Civilinio proceso kodekse įtvirtintas kasacijos ribojimas minimalia ginčo suma. Straipsnyje trumpai apibrėžiama asmenų lygiateisiškumo ir teisės į teisingą teismą principų samprata, taip pat kasacijos sąvoka. Straipsnyje nagrinėjamas kasacijos ribojimas minimalia ginčo suma Lietuvos bei užsienio teisinėse sistemose. Keliamas klausimas, ar kasacijos ribojimas taikant turtinį kriterijų nepažeidžia asmenų lygybės prieš įstatymą ir teismą bei teisės į teisingą teismą principų.

Problematika: LR Civilinio proceso kodekse įtvirtintas kasacijos ribojimas minimalia ginčo suma. Dėl teisės kreiptis į teismą turinio apimties neapibrėžtumo šis ribojimas skirtingai traktuojamas kitose teisinėse sistemose. Vieni mokslininkai tvirtina, kad ši teisė apima tik teisę kreiptis į pirmos instancijos teismą, kiti teigia, kad ji apima ir teisę kreiptis į kasacinį teismą. Iš šio principo neapibrėžtumo kyla nesutarimai dėl kasacijos ribojimo galimumo bei pagrįstumo. Kasacijos ribojimo institutas užtikrina veiksmingą bylų nagrinėjimą, sutelkiant dėmesį tik į visuomeninę reikšmę turinčias bylas. Kyla klausimas ar toks ribojimas nepažeidžia asmenų lygybės prieš įstatymą ir teismą, taip pat teisės į teisingą teismą principų. LR Aukščiausiasis Teismas užtikrindamas vienodą teisės aiškinimą bei taikymą valstybėje nagrinėja tik precedentinę reikšmę turinčias bylas, tačiau ribojant kasaciją įstatymu, užkertamas kelias asmeniui kreiptis dėl savo pažeistų teisių gynimo remiantis pinigine suma.

Problemos aktualumas: LR Civilinio proceso kodekse įtvirtinto kasacijos ribojimo remiantis minimalia ginčo suma pagrįstumas bei reikalingumas mokslininkų tarpe kelia vis didesnes diskusijas. Užsienio literatūroje sutinkami mokslininkų darbai kasacijos ribojimo minimalia ginčo suma tema, tačiau Lietuvos teisės doktrinoje darbe keliamas klausimas iki šiol nėra išsamiai tyrinėtas. Mokslininkų darbuose kasacijos ribojimo pagrįstumas aptariamas tik bendrais bruožais, dažniausiai nurodant, jog mokslininkų tarpe sutinkamos priešingos pozicijos šiuo klausimu. Palaipsniui akcentuojant vis didesnę žmogaus teisių apsaugą ir pažeistų teisių gynybą svarbu išnagrinėti garantuojamų konstitucinių teisių, tokių kaip lygiateisiškumas, teisė į teisingą teismą apimtį bei jų ribojimo galimybes kasaciniame procese.

Tikslas: atsakyti į klausimą, ar 2003 m. sausio 01 d. įsigaliojusio LR Civilinio proceso kodekso nuostatos dėl kasacijos ribojimo minimalia ginčo suma nepažeidžia asmenų lygybės prieš įstatymą ir teismą bei teisės į teisingą teismą principų.

Uždaviniai:

1. Apibrėžti asmenų lygybės prieš įstatymą ir teismą bei teisės į teisingą teismą principų sampratą.
2. Išanalizuoti ir palyginti kasacijos sampratą bei jos ribojimo apimtį kitose teisinėse sistemose.
3. Išanalizuoti ir įvertinti kasacijos ribojimo minimalia ginčo suma pagrindus.
4. Palyginti prieštaraujančių interesų santykį.

Metodai: straipsnyje naudojami loginis, sisteminis, aprašomasis bei lyginamasis tyrimo metodai, šaltinių analizė.

Hipotezė: kasacijos ribojimas minimalia ginčo suma pažeidžia asmenų lygybės prieš įstatymą ir teismą bei teisės į teisingą teismą principus.

Visus šiame straipsnyje naudotus užsienio autorių tekstus į lietuvių kalbą vertė straipsnio autorė.

1. ASMENŲ LYGYBĖS PRIEŠ ĮSTATYMĄ IR TEISMĄ, TEISĖS Į TEISINGĄ TEISMĄ PRINCIPŲ BEI KASACIJOS INSTITUTO SAMPRATA

1.1. ASMENŲ LYGYBĖS PRIEŠ ĮSTATYMĄ IR TEISMĄ SAVOKA

Asmenų lygybės prieš įstatymą principas laikytinas konstituciniu principu, pripažįstamu kiekvienoje teisinėje valstybėje, taip pat aiškiai deklaruojamas kaip fundamentalus principas ir tarptautiniuose dokumentuose. Asmenų lygybės prieš įstatymą principas neatskiriamai susijęs ir persipina su nediskriminavimo principu. Lygybės principas reglamentuoja santykius tarp individo ir valstybės. LR Konstitucijos 29 straipsnio 1 dalyje yra įtvirtinta nuostata, jog “[i]statymui, teismui ir kitoms valstybės institucijoms ar pareigūnams visi asmenys lygūs”.

Asmenų lygybės įstatymui, teismui ir kitoms valstybės institucijoms ar pareigūnams principas yra demokratinės valstybės pagrindas, kartu jis reiškia reikalavimą, kad šalies teisėje pagrindinės teisės bei pareigos kiekvienam asmeniui būtų įtvirtintos lygiai su kitais, be jokių išimčių. Kita vertus, ši konstitucinė nuostata iš esmės reiškia diskriminacijos draudimą. Diskriminacija paprastai laikytina žmogaus teisių varžymu ar atitinkamų privilegijų teikimu atsižvelgiant į tam tikrus požymius, pavyzdžiui, lytį, kilmę, tautybę. Taigi šioje konstitucinėje nuostatoje išreiškiama asmenų teisė turėti lygias teises, t.y. lygiateisiškumas.² Lygiateisiškumas įtvirtina formalią visų asmenų lygybę, kartu „jis įpareigoja vienodus faktus teisiškai vertinti vienodai ir draudžia iš esmės tokius pat faktus savavališkai vertinti skirtingai“.³ Kartu reikia skirti formalų teisinį lygiateisiškumą ir galimybę įgyvendinti turimas teises, kadangi kai kurie asmenys dėl tam tikrų turtinio pobūdžio veiksnių ar tam tikrų subjektyvių priežasčių turi daugiau galimybių įgyvendinti savo konstitucines teises, tačiau tai nereiškia asmenų lygiateisiškumo pažeidimo.⁴

Europos žmogaus teisių teismas *Belgian Linguistics* byloje konstatavo, jog asmenų lygybės principas pažeidžiamas, jei skirtingų subjektų diferencijavimas nėra pagrįstas ir tikslingas. Tokio diferencijavimo pateisinimas turi būti vertinamas atsižvelgiant į diferencijavimo tikslus ir įtaką visuomenėje, tačiau neužtenka vien teisėto tikslo skirtingam atskirų kategorijų subjektų traktavimui, nes kartu būtina užtikrinti, kad naudojamos priemonės būtų proporcingos siekiamam tikslui įgyvendinti, priešingu atveju bus pažeidžiamas lygiateisiškumo principas.⁵

Asmenų lygiateisiškumo principas nepaneigia to, kad įstatymu gali būti nustatytas nevienodas teisinis reguliavimas tam tikrų asmenų kategorijų, esančių skirtingose padėtyse, atžvilgiu. Lygiateisiškumo principas nereiškia, jog jį įgyvendinant galima suvienodinti visas asmenų, turinčių skirtingą statusą, teises, kadangi asmenų teisinės padėties skirtumai lemia ir nevienodą teisinį reguliavimą.⁶ Įstatymų leidėjas turi teisę diferencijuoti atskirų civilinių teisių santykių subjektų teisinį statusą, tačiau konkrečiai nurodant pakankamą tokio diferencijavimo pagrindą, kuris turi būti proporcingas norimam tikslui pasiekti. LR Konstitucinis Teismas nutarime konstatavo, jog tam tikrų teisių ribojimas galimas, tačiau nustatytas įstatymu, būtinas demokratinėje visuomenėje, kartu, teisių ribojimui naudojamos priemonės turi būti proporcingos norimam tikslui pasiekti.⁷

²A.ABRAMAVIČIUS, „Kai kurie teoriniai ir praktiniai konstitucinio asmenų lygiateisiškumo principo aspektai“, *Teisė* (2004, Nr. 50), p. 8.

³LR Konstitucinio Teismo 1996 m. sausio 24 d. nutarimas „Dėl valstybinių įmonių turto pirminio privatizavimo“, *Žin.* (1996, Nr. 9-228).

⁴Žr. išnašą 2: A.ABRAMAVIČIUS, p. 13.

⁵Europos žmogaus teisių teismo byla: *Belgian Linguistics*, Eur. Ct. HR, Series A, No. 6, (1968) ECHR 1474/62; 1677/62; 1691/62; 1769/63; 1994/63; 2126/64, par. 42.

⁶Žr. išnašą 2: A.ABRAMAVIČIUS, p. 13.

⁷LR Konstitucinio Teismo 2002 m. kovo 14 d. nutarimas „Dėl farmacinės veiklos“, *Žin.* (2002, Nr. 28-1003).

Susiduriame su prieštaraujančiais interesais, t.y. asmenų lygybe kaip visuomeniniu interesu bei kitais visuomeniniais interesais, pavyzdžiui, teismo proceso greitumu, operatyvumu, teismo neapkrovimo sąlyginai nereikšmingomis bylomis, tarp kurių bandoma rasti pusiausvyrą. LR Konstitucijos 109 straipsnyje įtvirtinta, jog teisingumą Lietuvos Respublikoje vykdo teismai. Vadinas, galima teigti, kad instancinės teismų sistemos pagrindinė paskirtis yra siekis užtikrinti, jog būtų įgyvendinamas sklandus teisingumo vykdymas, teismo proceso teisingumas.

1.2. TEISĖS Į TEISINGĄ TEISMĄ PRINCIPAS

Teisės į teisingą teismą principas, kaip ir asmenų lygybės prieš įstatymą ir teismą principas, laikytinas konstituciniu kiekvienos teisinės valstybės principu, jis įtvirtintas civilinio ir baudžiamojo proceso įstatymuose, tarptautiniuose dokumentuose. Teisės į teisingą teismą principas savyje talpina bylos šalims suteiktą galimybę apskūsti žemesnės instancijos teismo sprendimą. Kasacija, kuria suteikiama galimybė patikrinti apeliacine tvarka išnagrinėtą ir įsiteisėjusį teismo sprendimą, leidžia sumažinti teisės klaidos galimybę. Tai viena iš esminių procesinių teisių, kuria ne tik siekiama išvengti galimų teisės taikymo klaidų, bet kartu garantuojamas teismo nepriklausomumas, užtikrinamas pasitikėjimas teismų sistema. Joan Steinman tvirtina, jog kasacija turi keletą svarbių tikslų, t.y. saugo nuo teisėjų savavališkumo, didina visuomenės pasitikėjimą sprendimo legitimumu. Teisė į teisminę gynybą praras savo reikšmę, jei sprendimu nepatenkintas bylininkas negalės pateikti kasacijos, argumentuodamas, jog teismas padarė teisės klaidų.⁸

Teisė į teisminę gynybą turėtų būti ne formali, o realiai įgyvendinama. Teismai turi veiksmingai vykdyti jiems suteiktus įgaliojimus, kad realiai ir efektyviai užtikrintų asmenims suteikiamą teisę į teisingą teismą. Europos Žmogaus Teisių Teismas byloje *Airey v. Airija* konstatavo, jog „Konvencijos paskirtis yra garantuoti konkrečias ir efektyvias teises, o ne teorines ar iliuzines. Tai ypač pasakytina apie teisę kreiptis į teismą, atsižvelgiant į ypatingą vietą, kurią teisė į teisingą teismą užima demokratinėje visuomenėje.“⁹ Vytautas Nekrošius pabrėžia, jog teismų sprendimų kontrolės formomis turi būti užtikrinta tikra ir veiksminga priimto teismo sprendimo teisėtumo ir pagrįstumo kontrolės galimybė.¹⁰

Teisės į teisingą bylos nagrinėjimą principo svarbą lemia ir pagrindinis jo tikslas, t.y. tinkamas teisingumo vykdymas. Teisės į teisingą teismą principo ypatingą vietą kartu nulemia demokratinėje visuomenėje saugoma vertybė – teisinės valstybės principas, vienas iš svarbiausių Europos valstybių bendro paveldo elementas, įtvirtintas Europos Žmogaus teisių ir

⁸ Plačiau žr. J. STEINMAN, *Shining a light in a dim corner: standing to appeal and the right to defend a judgment in the federal courts*, 38 Ga. L. Rev. 813 (2004), p. 849.

⁹ Europos žmogaus teisių teismo byla: *Airey v. Airija*, Eur. Ct. HR, Series A, No.32, (1979) 2 EHRR 305, par. 25.

¹⁰ V. NEKROŠIUS, *Civilinis procesas: koncentruotumo principas ir jo įgyvendinimo galimybės* (Vilnius: Justitia, 2002), p. 181.

pagrindinių laisvių apsaugos konvencijos Preambulėje. Europos žmogaus teisių teismas pabrėžia, jog teisė į teisingą teismą atspindi teisinės valstybės kertinį principą.¹¹

Galima išskirti skirtingas pozicijas dėl teisės į teisingą teismą principo turinio apimties. Vieni pabrėžia, kad teisė į teisminės gynybos prieinamumą apima tik teisę kreiptis į pirmos instancijos teismą, tad neapima teisės kreiptis į kasacinį teismą. Šios pozicijos šalininkai pritaria kasacijos ribojimui, todėl tam tikrais atvejais kasacija apskritai negalima arba įvedama leidimų sistema, taip pat griežtinami reikalavimai kasacinio skundo padavimui.¹² Ši pozicija grindžiama tuo, kad asmeniui suteikiama teisė kreiptis teisminės gynybos, o ne teisė apskūsti teismo sprendimą. Asmeniui suteikiama galimybė kreiptis į teismą, jei pažeidžiami jo teisėti interesai. Teismas laikytinas subjektu, kuris gina, o ne nuo kurio ginamasi. Kartu siekiama stiprinti pirmosios instancijos teismų vaidmenį. Šios pozicijos šalininkas Vytautas Nekrošius pabrėžia, jog galimybė pateikti kasacinį skundą priklauso tik nuo valstybės valios bei pastarosios požiūrio į teisingumo vykdymą.¹³ Kiti tvirtina, kad ši teisė apima ne tik teisę kreiptis į pirmos instancijos teismą, bet ir apeliacinės bei kasacinės instancijos teismus. „Todėl apeliacijos ar kasacijos ribojimai reikštų teisminės gynybos prieinamumo (teisės kreiptis į teismą) principo ribojimą, o šitai prieštarautų ir tarptautiniams susitarimams žmogaus teisių klausimais, ir Konstitucijai.“¹⁴ Pirmosios pozicijos laikomasi daugelyje Europos valstybių, pavyzdžiui, Nyderlanduose, Suomijoje, Švedijoje, taip pat JAV; antrosios pozicijos – Prancūzijoje, Italijoje.¹⁵

1.3. KASACIJOS SĄVOKA IR JOS RIBOJIMO BŪDAI

Kasacinio skundo objektas yra įsiteisėję apeliacinės instancijos teismo sprendimai ir nutartys.¹⁶ Lietuvos teisinėje sistemoje kasacinis procesas laikytinas išimtinė, ekstraordinarinė įsiteisėjusių teismo sprendimų teisėtumo kontrolės forma. Kasacija, užtikrindama teisingumo vykdymą tarp ginčo šalių, kartu įgyvendina ir viešąją funkciją, t.y. užtikrina vienodą teisės taikymą ir aiškinimą šalyje.¹⁷ Šiame procese turi būti nagrinėjami tik precedentinę reikšmę turintys teisės taikymo klausimai.

¹¹L.ŠTARIENĖ, *Teisės į teisingą teismą, įtvirtintos Europos žmogaus teisių konvencijos 6 str., pobūdis, vieta ir apsaugos lygis kitų Konvencijos teisių požiūriu*, // [žiūrėta 2008 01 22] <http://www.tm.lt/default.aspx?item=stras_publ>

¹²Europos žmogaus teisių teismo byla: *Levages Prestations Services v. France*, Eur. Ct. HR, Series R, No. 1996-V, (1996) ECHR 21920/93, par. 40.

¹³Žr. išnašą 10: V.NEKROŠIUS, p. 210.

¹⁴N.K.KLAMARIS, P.M.E. EFSTRATIOU, „Access to justice as a fundamental right“, *Revue Hellenique de Droit International*, (1998, No. 1), p. 294, mintis tekste: E.LAUŽIKAS, V.MIKELĖNAS, V. NEKROŠIUS, *Civilinio proceso teisė*, t. 1 (Vilnius: Justitia, 2003), p. 146.

¹⁵G.AMBRASAITĖ, „Apeliacinio proceso prielaidos“, *Jurisprudencija* (2006, Nr. 1(79)), p. 12.

¹⁶LR Civilinio proceso kodeksas (įsigaliojo 2003 m. sausio 1 d.), Žin. (2002, Nr. 36-1340), 340 str. 1 d.

¹⁷V.NEKROŠIUS, „Kasacija Lietuvos, Latvijos ir Estijos civiliniame procese“, *Justitia* (2006, Nr. 4 (62)), p. 26-27.

Teisė, suteikianti ginčo šalims galimybę siekti, jog būtų peržiūrėtas pirmosios instancijos teismo sprendimas, laikytina viena iš esminių civilinių procesinių teisių. Dauguma valstybių teisę apskusti pirmosios instancijos teismo sprendimą vadina apeliacija, tačiau šios sąvokos turinys skirtingose valstybėse suprantamas nevienodai. Civilinės teisės sistemos valstybėse apeliacija yra suinteresuoto asmens kreipimasis į apeliacinės instancijos teismą su prašymu peržiūrėti neįsiteisėjusį pirmosios instancijos teismo sprendimą, o kasacija laikytina įsiteisėjusių, apeliacine tvarka peržiūrėtų teismo sprendimų, teisėtumo kontrolės forma. Bendrosios teisės sistemos šalyse (JAV), Skandinavų teisinėje sistemoje apeliacija laikytina ne tik kreipimasis į apeliacinės instancijos teismą, bet ir į trečiosios grandies teismą (Aukščiausiąjį Teismą), kuris peržiūri apeliacinės instancijos teismo sprendimą.¹⁸

Kasacijos tikslas nėra tik įsiteisėjusio teismo sprendimo teisėtumo kontrolės forma, kartu kasacija turi ir visuomeninį tikslą, t.y. užtikrinti pasitikėjimą teismų sistema, aiškinti teisę.¹⁹ Kasacijos tikslas civiliniame procese apima privatų ir viešą tikslus. Privatus tikslas yra ištaisyti teisės klaidas, kurios tapo neteisingo sprendimo priežastimi. Visuomeninis tikslas yra užtikrinti visuomenės pasitikėjimą teismų sistema bei aiškinti teisę, žemesnės instancijos teismų kontrolė.²⁰

Kasacija laikytina išimtinė sprendimų teisėtumo kontrolės forma. Aukščiausiasis Teismas, užtikrindamas vieningą teisės taikymą ir aiškinimą šalyje, sulaukia daug skundų dėl apeliacinės instancijos teismų sprendimų. Didėjant kasacinio teismo darbo krūviui bei siekiant jį sumažinti, taip pat norint operatyviai bei greitai išnagrinėti bylas, sumažinti galimą proceso kasaciniame teisme trukmę, kasaciją pradėta riboti. Kasacijos ribojimo institutas buvo įtvirtintas ir naujajame LR Civilinio proceso kodekse. Daugelio valstybių teisinėje reglamentacijoje ne kiekvienas keliamas teisės klausimas laikytinas kasacijos pagrindu. Valstybėse nustatomi papildomi kasacijos ribojimai. Kasacijos pagrindu yra tik ypatingos svarbos teisinis klausimas. Kasacijos ribojimas dažniausiai apibrėžiamas dviem būdais. Pirma, įstatymu įtvirtinami atvejai, kai kasacija leidžiama arba, atvirkščiai, neleidžiama. Antra, suteikiant aukščiausiam teismui diskrecijos teisę spręsti dėl bylos nagrinėjimo, t.y. įvedama leidimų sistema.²¹ Siekiant, jog konkrečios šalies Aukščiausiasis Teismas nagrinėtų tik precedentinę reikšmę turinčias bylas, Teisme sudaroma keletas teisėjų atrankos kolegija, kuri sprendžia skundo priimtinumą klausimą. Įvedus leidimų sistemą tam tikra apimtimi yra ribojamas kasacinio skundo padavimas, tačiau

¹⁸E.LAUŽIKAS, V.MIKELĖNAS, V.NEKROŠIUS, *Civilinio proceso teisė*, t. 2 (Vilnius: Justitia, 2005), p. 268-269.

¹⁹Report to the Lord Chancellor by the Review of the Court of Appeal (Civil Division), *Current situation and reasons for the review* (1997 November 06), // [žiūrėta 2008 02 19] <<http://www.dca.gov.uk/civil/bowman/bowman2.htm>>

²⁰Report to the Lord Chancellor by the Review of the Court of Appeal (Civil Division), *Summary of Recommendations* (1997 November 6), // [žiūrėta 2008 02 19] <<http://www.dca.gov.uk/civil/bowman/bowman3.htm>>

²¹Žr. išnašą 18: E. LAUŽIKAS, V. MIKELĖNAS, V. NEKROŠIUS, p. 325.

pačiam Teismui suteikiama diskrecija spręsti dėl savo kompetencijos. Tokiu būdu Teismui suteikiama daugiau įgaliojimų, užtikrinamas veiksmingas teisingumo vykdymas.

2. KASACIJOS RIBOJIMO APIMTIS UŽSIENIO TEISĖJE

2.1. CIVILINĖS TEISĖS ŠALYS

Kasacijos institutas atsirado Prancūzijoje. Šio instituto atsiradimą nulėmė politiniai motyvai, t.y. siekis užtikrinti vienodą įstatymų aiškinimą ir taikymą visoje valstybėje. Kasacinis teismas negali nagrinėti bylos iš esmės, tirti bei vertinti įrodymų. Teismo užduotis nustatyti, ar žemesnės instancijos teismas nepadarė esminių teisės taikymo klaidų.²² Pagal Prancūzijos teismų sistemos modelį, kurį perėmė daugelis kitų civilinės teisės sistemos valstybių, kasacinis teismas *Cour de Cassation* nagrinėja tik teisės taikymo klausimus. Pateikti kasacinį skundą gali bet kuri sprendimu nepatenkinta šalis, nėra nustatyta jokių papildomų kasacijos ribojimo pagrindų. Prancūzijoje kasacijos teisė laikoma sudedamąja teisės kreiptis į teismą dalimi, todėl bet kokie jos ribojimai reikštų ir teisės kreiptis į teismą ribojimą, kartu ir žmogaus teisių pažeidimą. Ribojimai kreiptis į teismą yra kritikuojami, pabrėžiant, jog leidimų sistema reikštų demokratijos pažeidimą ir diskriminaciją.²³ Pagrindinė neribojamos teisės kreiptis į kasacinį teismą idėja yra teisės viršenybė, galimybė kiekvienam asmeniui veiksmingai pasinaudoti įstatymo jam suteikiamomis teisėmis, ypačingai teise teisingai taikyti įstatymą, kuri suponuoja galimybę apskųsti kiekvieną neteisingą sprendimą.²⁴ Kasacinis Teismas užtikrina vieningą teisės interpretavimą šalyje bei nagrinėja precedentiniu požiūriu reikšmingas bylas. Siekiant užtikrinti teismų sistemos efektyvumą, Teismas įgyja daugiau galių sprendžiant skundų priimtinumą ir ginčų nagrinėjimą. Kasacinis Teismas turi teisę sudaryti trijų teisėjų kolegiją, kurie sprendžia skundų priimtinumą klausimą. Taip pat Teismas turi teisę išspręsti bylą negrąžinant jos žemesnės instancijos teismui. Jeigu pirmos instancijos teismas nustatė visus faktus ir Kasacinis Teismas nemano, kad reikia iš naujo nagrinėti įrodymų ir tirtų faktų, priima galutinį sprendimą ištaisdamas teisės taikymo klaidas.²⁵

Nyderlandų Aukščiausiasis Teismas *Hoge Raad* įsteigtas vadovaujantis prancūzų *Cour de Cassation* modeliu. Nyderlandų teisinė reglamentacija užtikrina kiekvienai suinteresuotai ginčo šaliai teisę į tinkamą teismo procesą trijų instancijų teismuose. Pirmosios instancijos teisme byla nagrinėjama arba apygardos skyriuje, arba civilinės teisės skyriuje, atsižvelgiant į teisėjui

²² Ten pat, p. 318.

²³ Ten pat, p. 330.

²⁴ S.M.F. GEEROMS, *Comparative law and legal translation: why the terms cassation, revision and appeal should not be translated*, 50 Am. J. Comp. L. 201 (2002), p. 208.

²⁵ J.BELL, S.BOYRON, S.WHITTAKER, *Principles of French law* (New York: Oxford University Press, 1998), p. 47.

paskirtos bylos pobūdį. Toliau apeliacinis skundas gali būti paduodamas aukštesniajam teismui (apeliacinės instancijos teismui). Kasacinis skundas gali būti pateikiamas Aukščiausiajam Teismui *Hoge Raad*. Sprendimus, kuriuose ginčo suma neviršija minimalios įstatymu įtvirtintos sumos, negalima skųsti apeliacine tvarka, tačiau byla gali būti perduodama svarstyti *Hoge Raad* kasacine tvarka, jei bylos šalis mano, kad teismo sprendime nenurodyti motyvai. Kasacijos teisė nėra ribojama, įstatymu nėra įtvirtinti absoliutūs kasacijos draudimo pagrindai, tačiau įvesta leidimų sistema, t.y. sudaroma Aukščiausiojo Teismo teisėjų atrankos kolegija, kuri nagrinėja skundo priimtinumą klausimus.²⁶

Italijoje teisė kreiptis į Aukščiausiąjį Teismą yra apibrėžta Konstitucijoje, ji laikytina sudėtinė teisės kreiptis į teismą dalimi, tad bet koks teisės kreiptis į teismą ribojimas traktuotinas kaip teisės į teisminę gynybą ribojimu, o kartu ir žmogaus teisių pažeidimu. Aukščiausiasis Teismas turi teisę priimti naują sprendimą išnagrinėjęs bylą, jei padaryta tik teisės klaida ir nereikia tirti naujų įrodymų ar faktinių aplinkybių.²⁷

Vokietijoje teismo sprendimų teisėtumo kontrolės forma vadintina revizija. Revizija derinamas tiek privataus, tiek viešo intereso gynimas. Revizijos tikslas yra ne tik nustatyti, ar teismas suklydo, bet taip pat pasiekti, jog būtų priimtas teisingas sprendimas. Reviziją atliekantis teismas gali ne tik panaikinti žemesnės instancijos teismo sprendimą, bet ir pakeisti jį arba priimti naują.²⁸ Vokietijos teisės sistemoje kasacijos ribojimai nustatant minimalią ginčo sumą taip pat yra numatyti. Kai ginčijama suma neviršija tam tikros įstatymu nustatytos minimalios sumos, revizijai reikia leidimo. Leidimą atlikti reviziją turi suteikti apeliacinės instancijos teismas.²⁹

Estijos Civilinio proceso kodekso 679 straipsnio 4 dalyje numatytas kasacijos ribojimas ginčijama suma. Valstybės Teismas neprivalo priimti kasacinio skundo, nors ir konstatuoja esant kasacijos pagrindus, jeigu ginčijama minimali suma yra mažesnė nei dešimterio pa minimali mėnesinė alga. Tačiau šis ribojimas yra dalinis, nes netaikomas keletu atvejų: jeigu teismas nusprendžia iškelti kasacinę bylą arba kasacinio skundo nagrinėjimas turi esminę reikšmę teisiniam stabilumui bei formuoti ir plėtoti vienodą teismų praktiką.³⁰ Kasacijos ribojimai minimalia ginčo verte taip pat įtvirtinti Šveicarijos bei Austrijos civilinio proceso teisėje. Numatytasis minimalus ginčo sumos dydis nuo kurio neberibojama kasacija atitinka šių valstybių ekonominį ir socialinį gyvenimo lygį.³¹

Italijoje, Prancūzijoje teisė kreiptis į teismą apima ir teisę kreiptis į trečiosios grandies teismą. Ši teisė aiškiai įtvirtinta šalių konstitucijose ir jokie papildomi ribojimai nėra nustatomi.

²⁶ Plačiau žr. Teisėtvarkos sistema – Nyderlandai, // [žiūrėta 2008 01 14]

<http://ec.europa.eu/civiljustice/org_justice/org_justice_net_lt.htm>

²⁷ Žr. išnašą 18: E. LAUŽIKAS, V. MIKELĖNAS, V. NEKROŠIUS, p. 330.

²⁸ Ten pat, p. 319.

²⁹ Ten pat, p. 329.

³⁰ Žr. išnašą 17: V. NEKROŠIUS, p. 27.

³¹ Plačiau žr. E. LAUŽIKAS, V. MIKELĖNAS, V. NEKROŠIUS, *Civilinio proceso teisė*, t. 2 (Vilnius: Justitia, 2005), p. 329.

Minimali ginčo suma nelemia kasacijos negalimumo. Nyderlanduose kasacija taip pat neribojama. Vokietijoje įstatymu yra įtvirtinta minimali ginčo suma nuo kurios galima pateikti kasacinį skundą, tačiau jeigu ginčo suma yra mažesnė nei įtvirtinta įstatymu, teismas gali duoti leidimą revizijai. Austrijoje, Estijoje, Šveicarijoje kasacijos ribojimas minimalia ginčo suma taip pat yra įtvirtintas.

2.2. SKANDINAVŲ TEISINĖ SISTEMA

Skandinavų teisės tradicija buvo priskiriama prie civilinės teisės sistemos, tačiau palaipsniui pastebima tendencija šią sistemą laikyti nepriklausoma, kadangi pastarojoje galima rasti tiek civilinės, tiek bendrosios teisės sistemos bruožų. Tiek precedentinės teisės tradicijos šalyse, tiek Skandinavų teisinėje sistemoje kasacijos institutas nereglamentuotas. Teisė apskūsti apeliacinės instancijos teismo sprendimą vadinama apeliacija.

Švedijoje teisė pateikti apeliacinį skundą laikytina konstitucine, tačiau ji apima teisę kreiptis į apeliacinės instancijos teismą, o ne į Aukščiausiąjį Teismą. Teisė prašyti peržiūrėti apeliacine tvarka žemesnės instancijos teismo sprendimą yra teisės į teisminę gynybą dalis, tačiau teisę pateikti apeliacinį skundą Aukščiausiam Teismui suinteresuota šalis turi tik gavusi pastarojo Teismo leidimą.³² Teismui suteikta diskrecija pačiam spręsti dėl bylos priimtumo. Teisme sudaroma teisėjų atrankos kolegija, kuri svarsto pateiktą skundą ir duoda leidimą nagrinėti bylą. Aukščiausiasis teismas bylas nagrinėja, kai konkreti byla turi precedentinę reikšmę ir pasitarnauja vieningam teisės taikymui šalyje. Siekiant efektyviai įgyvendinti teisę į teisminę gynybą bei teisingą teismo procesą sudaroma teisėjų atrankos kolegija sprendžianti skundų priimtumo klausimus.

Suomijos Konstitucijos 21 straipsnyje įtvirtinta teisė į teisminę gynybą ir apeliacijos teisė laikytina tinkamo teismo proceso garantija, sudėtine teisės kreiptis į teismą dalimi.³³ Švedijos Konstitucijos 11 straipsnis leidžia įstatyme riboti apeliacijos teisę kreiptis į Aukščiausiąjį Teismą,³⁴ tačiau ginčo sumai neviršijant įstatyme numatytos minimalios sumos, byla gali būti nagrinėjama gavus Aukščiausiojo Teismo leidimą. Norvegijos Konstitucijos 88 straipsnyje apibrėžta, jog įstatymu gali būti apribota teisė pateikti apeliaciją šalies Aukščiausiam Teismui. Teisme sudaroma trijų teisėjų atrankos kolegija, kuri sprendžia skundo priimtumo klausimą.³⁵ Taigi visose trijose valstybėse kasacijos ribojimai įtvirtinami įvedant leidimų sistemas. Teismui suteikiama diskrecija pačiam spręsti dėl savo jurisdikcijos. Šių valstybių teisinė reglamentacija numato, jog pateikti skundą Aukščiausiam Teismui galima tik gavus leidimą.

2.3. JAV TEISĖS TRADICIJA

³² Žr. išnašą 18: E. LAUŽIKAS, V. MIKELĖNAS, V. NEKROŠIUS, p. 269.

³³ Suomijos Konstitucija (įsigaliojo 2000 m. kovo 1 d.), // [žiūrėta 2008 01 17] <<http://www.finlex.fi/fi/laki/kaannokset/1999/en19990731.pdf>>

³⁴ Žr. išnašą 18: E. LAUŽIKAS, V. MIKELĖNAS, V. NEKROŠIUS, p. 270.

³⁵ Norvegijos Konstitucija (priimta 1814 m. gegužės mėn. 17 d.), // [žiūrėta 2008 04 07] <<http://www.stortinget.no/english/constitution.html>>

Jungtinių Amerikos Valstijų (toliau JAV) teisinėje sistemoje apeliacija vadintina ne tik pirmosios instancijos teismo sprendimo peržiūrėjimas apeliacinės instancijos teisme, bet ir teisė kreiptis į Aukščiausiąjį Teismą. Apeliacija, teisė kreiptis į JAV Aukščiausiąjį Teismą, nelaikytina konstitucine teise, tačiau nepaisant to, kiekvienam asmeniui suteikiama teisė pateikti apeliacinį skundą.³⁶

JAV teisinėje sistemoje kasacijos kaip atskiro instituto neišskiriama. Šalys teikia apeliacinį skundą JAV Aukščusiajam Teismui, kuris nagrinėja teisės taikymo klausimus. Į JAV Aukščiausiąjį Teismą gali kreiptis žemesnės instancijos teismo sprendimu nepatenkinta šalis. Suinteresuota šalis gali skusti apeliacine tvarka išnagrinėtą bylą arba tam tikrais konkrečiais apibrėžtais atvejais galima pateikti apeliacinį skundą tiesiogiai į JAV Aukščiausiąjį Teismą, apeinant žemesnę apeliacinę instanciją.

JAV Konstitucija Aukščusiajam Teismui suteikė apeliacinę jurisdikciją nagrinėti bylas, tačiau Kongresui palikta teisė nustatyti apribojimus. Taigi įstatymų leidžiamoji valdžia gali apriboti arba panaikinti Teismo apeliacinę jurisdikciją.³⁷ Bylose *Ex parte Bollman*³⁸, *United States v. More*³⁹, *Durousseau v. United States*⁴⁰ Aukščiausias Teismas pasisakė, jog įstatymų leidžiamoji valdžia turi plačią diskreciją apriboti Teismo jurisdikciją nagrinėjant apeliacinius skundus, tačiau jei Kongresas neįtvirtina jokių apribojimų Teismas turi absoliučią jurisdikciją.⁴¹ 1847 m. byloje *Barry v. Mercein* į JAV Aukščiausiąjį Teismą kreipėsi asmuo dėl vaiko globos ir gyvenamosios vietos nustatymo su juo, o ne su vaikų motina, tačiau Teismas atmetė apeliacinį skundą, motyvuodamas tuo, jog ginčo suma mažesnė nei minimali įstatymu įtvirtinta suma nuo kurios buvo galima pateikti apeliacinį skundą JAV Aukščusiajam Teismui. Teismas konstatavo, jog JAV Aukščiausias Teismas neturi jurisdikcijos nagrinėti apeliacinio skundo, jeigu įstatymų leidžiamoji valdžia to konkrečiai neįtvirtino įstatyme. Įstatymų leidžiamajai valdžiai Konstitucija suteikė teisę apriboti Aukščiausiojo Teismo apeliacinę jurisdikciją.⁴² Nepaisant to, kad ankstyvieji teisės aktai nustatė tam tikrus apribojimus kreiptis į Aukščiausiąjį Teismą ir pats Teismas juos laikė konstituciniais, palaipsniui įstatymų leidžiamoji valdžia suteikė Teismui vis daugiau diskrecijos pačiam spręsti dėl savo kompetencijos ir 1925 m. panaikino apribojimus kreiptis į Teismą, kaip paskutinę instanciją.⁴³ Taigi norėdamas, kad

³⁶F.JAMES, G.C.HAZARD, J.LEUBSDORF, *Civil procedure*, 4th ed. (Boston: Little, Brown and Company, 1992), p. 659.

³⁷L.G.RATNER, *Congressional power over the appellate jurisdiction of the Supreme Court*, 109 U. P. L. Rev. 157 (1960), p. 168.

³⁸ Plačiau žr. JAV byla: *Ex parte Bollman*, 8 U.S. (4 Cranch) 75 (1807).

³⁹ Plačiau žr. JAV byla: *United States v. More*, 7 U.S. (3 Cranch) 159 (1805).

⁴⁰ Plačiau žr. JAV byla: *Durousseau v. United States*, 10 U.S. (6 Cranch) 307 (1810).

⁴¹ Žr. išnašą 37: L.G.RATNER, p. 177.

⁴² JAV byla: *Barry v. Mercein*, 46 U.S. (5 How) 103 (1847).

⁴³ Žr. išnašą 37: L.G.RATNER, p. 184.

Teismas veiksmingai įgyvendintų jam Konstitucijos suteiktas funkcijas, Kongresas panaikino minimalios ginčo sumos reikalavimus.⁴⁴

Įstatymu nėra numatomi papildomi draudimai, kurie ribotų teisę pateikti apeliacinį skundą. „... pripažįstama, kad apeliacijos teisės ribojimas tam tikra ginčo suma pažeistų JAV Konstituciją, garantuojančią visų asmenų lygybę teismui ir įstatymui, kartu – tinkamo proceso principą.“⁴⁵ JAV Kongresas, norėdamas eliminuoti galimą asmenų diskriminaciją nustačius absoliučius kreipimosi į teismą ribojimus, išleido įstatymą suteikiantį JAV Aukščiausiajam Teismui praktiškai absoliučią diskreciją spręsti kompetencijos klausimus.⁴⁶

JAV Aukščiausiajame Teisme sudaroma teisėjų atrankos kolegija, kuri nagrinėja skundų priimtinumą klausimus. Suinteresuotai ginčo šaliai suteikiama teisė kreiptis į Aukščiausiąjį Teismą, tačiau pats Teismas turi diskreciją spręsti dėl savo kompetencijos, t.y. diskreciją priimti ir nagrinėti ar nenagrinėti konkrečią bylą.⁴⁷ Nors JAV Aukščiausias Teismas apeliacijos nelaiko konstitucinės teisės į teisminę gynybą sudedamąja dalimi, ji yra įtvirtinama daugelyje įstatymų. Pačiam Aukščiausiajam Teismui suteikta neribojama jurisdikcija nagrinėti apeliacinius skundus rodo šios teisės svarbą visuomenėje.⁴⁸

Galima daryti išvadą, jog JAV teisinėje sistemoje Aukščiausiasis Teismas nagrinėja tik tas bylas, kurios turi precedentinę reikšmę ir pačiam teismui suteikiama diskrecija spręsti dėl savo kompetencijos. Siekiant įtvirtinti visų asmenų lygybę prieš įstatymą, įgyvendinti sklandų teisingumo vykdymą įstatymu nėra apribojama teisė pateikti apeliacinį skundą, nenustatoma papildomi kreipimosi į Aukščiausiąjį Teismą ribojimai.

3. KASACIJOS RIBOJIMAS MINIMALIA GINČO SUMA

Šiame skyriuje aptariamas kasacijos instituto reglamentavimas Lietuvoje. Analizuojami LR Civilinio proceso kodekse įtvirtinti kasacijos ribojimai, jų pagrindai. Lyginami ir vertinami kasacijos draudimų privalumai bei trūkumai.

3.1. KASACIJOS RIBOJIMO PAGRINDAI

Kasacija yra išimtinė teismo sprendimų teisėtumo kontrolės forma. Įstatymu yra įtvirtinami kasacijos ribojimai. LR Civilinio proceso kodeksas reglamentuoja kasacinio skundo priėmimo tvarką, numato kasacijos draudimo atvejus. Įstatymu nustatyta, jog LR Aukščiausiasis Teismas vykdo išimtinę įsiteisėjusių teismo sprendimų teisėtumo kontrolę, sprendžia teisės aiškinimo ir taikymo klausimus. Kasacinis teismas yra saistomas pirmos ir apeliacinės instancijos ištirtų ir įvertintų įrodymų. Kasacija dėl pirmos instancijos teismo

⁴⁴ Ten pat, p. 195.

⁴⁵ Žr. išnašą 18: E.LAUŽIKAS, V.MIKELĖNAS, V.NEKROŠIUS, p. 270.

⁴⁶ O.G.CHASE et all, *Cases and Materials on Civil Procedure*, 3rd ed. (New York: Matthew Bender & Co., 1998), p. 675.

⁴⁷ Žr. išnašą 24: S. M.F. GEEROMS, p. 227.

⁴⁸ Žr. išnašą 8: J. STEINMAN, p. 849.

sprendimų ir nutarčių, neperžiūrėtų apeliacine tvarka, negalima, taip pat įstatymas draudžia kasaciją turtiniuose ginčiuose, jeigu ginčijama suma yra mažesnė kaip penki tūkstančiai litų.⁴⁹ Šis kasacijos draudimas taikytinas tik tuomet, kai tenkinamos dvi sąlygos, t.y. nagrinėjamas turtinis ginčas bei ginčijama suma neviršija penkių tūkstančių litų. Tai yra vadinamasis naudingumo dydis, kai turtiniuose ginčiuose kasatoriaus teisinis suinteresuotumas ginčijamo sprendimo panaikinimu susiejamas su tam tikra minimalia ginčo suma, kuriai esant kasatoriaus interesas ginamas nustatant galimybę skusti priimtą teismo sprendimą.⁵⁰

Daugelio valstybių praktikoje pritariama, kad kasacija turi būti ribojama. Kasacija ribojama keletu būdų, pirma, įstatymų leidžiamajai valdžiai įstatymu nustačius konkrečius atvejus, kai teisė pateikti kasacinį skundą negalima ir, antra, įvedus leidimų sistemas, t.y. teismui suteikus diskreciją pačiam spręsti dėl konkretaus skundo priimtumo. Taigi leidimų sistema, taip pat laikytina kasacijos ribojimu, tačiau jį nulemia paties teismo turima diskrecija.

Valstybėse, kuriose nėra leidimų sistemos, ieškoma alternatyvių būdų, leidžiančių riboti bylų į Aukščiausiąjį Teismą patekimą. Ispanijoje taikoma užstato sistema, t.y. asmuo, paduodantis kasacinį skundą, turi sumokėti užstatą. Kasacinį skundą patenkinus užstatas gražinamas kasatoriui, o atmetus užstatas negražinamas. Prancūzijoje teismas suinteresuotai šaliai, pareiškusiai nepagrįstą kasacinį skundą ir tokiu būdu siekusiai vilkinti teismo procesą, gali skirti baudą.⁵¹

Europos Tarybos ministrų komitetas 1995 m. vasario 7 d. išleistoje rekomendacijoje nurodė, jog kasacinio teismo užduotis yra užtikrinti vienodą teisės plėtojimą bei aiškinimą šalyje, todėl teismas turėtų priimti nagrinėti tik tas bylas, kuriose keliamas teisinis klausimas yra reikšmingas tolesniam teisės plėtojimui šalyje ar konkreti problema dar neregamentuota, taip pat jeigu konkretaus ginčo nagrinėjimas turi visuotinę svarbą.⁵² Galima daryti išvadą, jog Europos Tarybos ministrų komitetas pritaria kasacijos leidimų sistemos įvedimui bei skatina Aukščiausiam Teismui suteikti diskreciją pačiam spręsti dėl konkretaus kasacinio skundo priimtumo. Komitetas pabrėžia, jog kasacinis teismas turi nagrinėti precedentinę reikšmę turinčias bylas, todėl aplinkybė ar konkretus ginčas bus nagrinėjamas kasacine tvarka turi lemti ne turtinio ginčo suma, o keliami teisės problema.⁵³ Taigi sutinkama, jog kasacijos ribojimai yra reikalingi, tačiau kartu pažymima, jog ne visi ribojimai yra galimi, t.y. pritariama teismui kasacijos ribojimui, pačiam Aukščiausiam Teismui suteikiant diskreciją spręsti dėl skundo priimtumo, tačiau kritikuojamas įstatyminis kasacijos ribojimas, nustatant minimalią ginčo sumą, kada kasacija negalima.

⁴⁹Žr. išnašą 16: LR Civilinio proceso kodeksas, 341 str.

⁵⁰Žr. išnašą 15: G.AMBRASAITĖ, p. 11.

⁵¹Žr. išnašą 18: E.LAUŽIKAS, V.MIKELĖNAS, V.NEKROŠIUS, p. 330.

⁵²Recommendation No R (95) 5 of the Committee of Ministers to Member States Concerning the Introduction and Improvement of the Functioning of Appeal Systems and Procedures in Civil and Commercial Cases of 7 February, 1995.

⁵³Ten pat.

LR Aukščiausias Teismas 2001 m. vasario 21 d. nutartyje nurodė, jog įstatymų leidėjas nustatydamas teismų sprendimų instancinės kontrolės mechanizmą (apeliaciją ir kasaciją) siekė užtikrinti, jog būtų įvykdytas teisingumas.⁵⁴ Kasacija įtvirtina galimybę ištaisyti teisės klaidas ir įgyvendinti teisingumą, kadangi teisingumas nėra vien formalus teisės taikymas. Viena iš esminių asmeniui garantuojamų teisių yra teisė į teisingą teismą, tačiau įstatymu nustačius kasacijos draudimą, kai ginčo suma neviršija konkrečios sumos, apribojama teisė į teisingą bylos nagrinėjimą. Suinteresuotas asmuo netenka teisės prašyti peržiūrėti žemesnės instancijos teismo sprendimą, siekiant išvengti teisės taikymo klaidų.

Valentinas Mikelėnas teigia, jog kasacijos ribojimas įstatyme kartu reiškia ir Aukščiausiojo Teismo galių ribojimą. Kadangi viena iš teismo nepriklausomumo garantijų yra paties teismo teisė ir galimybė spręsti dėl savo jurisdikcijos, labai apribojus kasaciją, Aukščiausiasis Teismas praranda galimybę formuoti vienodą teisės aiškinimo ir taikymo praktiką daugelio kategorijų bylose, taip pat menkėja kasacinio teismo vaidmuo valstybėje, nublanksta jo viešoji funkcija kurti vienodą teismų praktiką.⁵⁵ Karolis Jovaiša taip pat teigia, kad „[k]onstitucinė asmens teisė į teisminę gynybą apima taip pat ir jo teisę apskųsti teismo sprendimą aukštesniajai teisminei instancijai.“⁵⁶ Vytautas Nekrošius laikosi priešingos nuomonės ir teigia, kad kasacinis procesas nėra sudedamoji teisės į teisminę gynybą dalis, todėl jos ribojimas netraktuotinas kaip teisės į teisminę gynybą ribojimas. Kasacija laikytina kaip papildoma teismo sprendimo ar nutarties kontrolės forma, skirta formuoti vienodą teismų praktiką ir teisės aiškinimą.⁵⁷ Taigi nesutariama dėl teisės į teismą turinio apimtį. Kyla klausimas, ar teisė į teismą įgyvendinama suteikus neribotą teisę kreiptis į pirmos instancijos teismą, ar ši teisė apima ne tik galimybę kreiptis į pirmos instancijos teismą, bet taip pat apeliaciją ir kasaciją. Pripažinus, jog teisė į teisminę gynybą apima ne tik teisę kreiptis į pirmos instancijos teismą, bet taip pat ir teisę pateikti apeliaciją bei kasaciją, įstatymu įtvirtinti kasacijos ribojimai reikštų ir teisės į teismą realizavimo ribojimą.

3.2. TEISĖS Į TEISMINĘ GYNYBĄ APIMTIS BEI JOS RIBOJIMAS

LR Konstitucijoje kasacijos teisė nėra tiesiogiai įvardijama, tačiau teisė apskųsti teismo sprendimą laikytina teisės į teisminę gynybą dalimi. LR Aukščiausiasis Teismas pabrėžė, jog „Lietuvos Respublikos Konstitucija garantuoja teisę į teisminę gynybą, o teisė skųsti priimtą

⁵⁴J. Martinauskas v. J. Dobrovolskis ir kiti, LR Aukščiausiasis Teismas, Civilinių bylų skyrius (2001, Nr. 3K-3-183).

⁵⁵Žr. išnašą 18: E.LAUŽIKAS, V.MIKELĖNAS, V.NEKROŠIUS, p. 327-328.

⁵⁶K.JOVAIŠA, Konstitucijos II skirsnio „Žmogus ir valstybė“ komentaras, 30 straipsnis, *Teisės problemos* (1999, Nr. 1-2), p. 125.

⁵⁷Žr. išnašą 17: V.NEKROŠIUS, p. 28.

teismo sprendimą yra vienas iš šios teisės realizavimo būdų.⁵⁸ LR Konstitucinis Teismas savo nutarimuose yra konstatavęs, jog teisė į teisminę gynybą yra absoliuti.⁵⁹

LR Konstitucinis Teismas 2006 m. kovo 28 d. nutarime konstatavo, jog „Konstitucijoje (inter alia, Konstitucijos 111 straipsnio 1 dalyje) ne tik yra nustatyta keturių grandžių bendrosios kompetencijos teismų sistema (kaip institucijų sistema), bet ir yra įtvirtinti bendrosios kompetencijos teismų instancinės sistemos, kaip bylų teismo nagrinėjimo procesinių pakopų sistemos, pagrindai.“⁶⁰ Taigi iš bendrosios kompetencijos teismų instancinės sistemos kildintina asmens teisė apskusti teismo baigiamąjį aktą.

Teismo sprendimo apskundimo ir peržiūrėjimo galimybė kaip teisės į teismą dalis netiesiogiai įtvirtinta LR Konstitucijos 111 straipsnio 1 dalyje. Šiame straipsnyje įtvirtinta pakopinė bendrosios kompetencijos teismų sistema, leidžianti pasinaudoti galimybe apskusti teismo sprendimą aukštesnės instancijos teismui.⁶¹ LR Konstitucinis Teismas 2006 m. rugsėjo 21 d. nutarime pabrėžė, jog „nenumačius teismo klaidų ištaisymo mechanizmo, būtų nukrypstama nuo konstitucinio teisinės valstybės principo, pažeista asmens konstitucinė teisė į tinkamą teismo procesą.“⁶²

Teisė į teisingą teismą apima ne tik teisę į pirmos instancijos teismą, bet taip pat ir teisę prašyti, kad byla būtų peržiūrėta aukštesnės instancijos teisme. Teisė į teisminę gynybą numatyta LR Konstitucijos 30 straipsnyje, LR Civilinio proceso kodekso 5 straipsnio 1 dalyje ši teisė konkretinama: „kiekvienas suinteresuotas asmuo turi teisę įstatymų nustatyta tvarka kreiptis į teismą, kad būtų apginta pažeista ar ginčijama jo teisė arba įstatymų saugomas interesas.“⁶³ Galima daryti išvadą, jog tiek LR Konstitucija, tiek LR Civilinio proceso kodeksas laiduoja suinteresuotam asmeniui teisę kreiptis teisminės gynybos į pirmos instancijos teismą, tačiau siekiant išvengti ir sumažinti teisės klaidos tikimybę nepatenkintam teismo sprendimu asmeniui kartu suteikiama teisė pateikti apeliaciją ir kasaciją. Instancinė teismų sistema įkurta siekiant įgyvendinti tinkamą teisingumą, sumažinti teisės klaidos galimybę, tad asmens teisė į teisminę gynybą būtų nerealizuojama, jeigu nebūtų garantuojamas teisminės gynybos

⁵⁸N. Kušč, D. Bagdanavičius v. G. Jankelaic, G. Kozlovskij, LR Aukščiausiasis Teismas, Civilinių bylų skyrius (2000, Nr. 3K-3-159).

⁵⁹ LR Konstitucinio Teismo 2006 m. sausio 16 d. nutarimas „Dėl privataus kaltinimo ir dėl asmens, kurio atžvilgiu atsisakyta kelti baudžiamąją bylą, teisės apskusti prokuroro nutarimą“, Žin. (2006, Nr. 7-254).

⁶⁰ LR Konstitucinio Teismo 2006 m. kovo 28 d. nutarimas „Dėl Konstitucinio Teismo įgaliojimų peržiūrėti savo nutarimą ir nutraukti pradėtą teiseną, taip pat dėl teismų finansavimo peržiūrėjimo“, Žin. (2006, Nr. 36-1292).

⁶¹T. BIRMONTIENĖ ir kiti, *Lietuvos konstitucinė teisė*, Antrasis leidimas (Vilnius: Lietuvos teisės universiteto Leidybos centras, 2002), p. 793.

⁶² LR Konstitucinio Teismo 2006 m. rugsėjo 21 d. nutarimas „Dėl teismų sprendimų motyvų surašymo ir skelbimo, sprendimo už akių, taip pat dėl apeliacijos“, Žin. (2006, Nr. 102-3957).

⁶³Žr. išnašą 16: LR Civilinio proceso kodeksas, 5 str.

prieinamumas, kuris savo esme apima ir kasaciją. Taigi teisė pateikti kasacinį skundą išvedama iš teisės į teisminę gynybą, asmenų lygiateisiškumo, teisinės valstybės konstitucinių principų.

Kita vertus, kaip minėta, mokslininkai nesutaria dėl teisės į teisminę gynybą apimties. Vytautas Nekrošius teigia, kad teisė į teisminę gynybą realizuojama įgyvendinus neribojamą teisę kreiptis tik į pirmos instancijos teismą, tad kasacija priklauso tik nuo geros valstybės valios ir įtvirtinti kasacijos draudimai nėra laikomi teisės į teisminę gynybą ribojimu.⁶⁴ Europos žmogaus teisių teismas taip pat pasisako, jog teisė į teisminę gynybą apima neribojamą teisę kreiptis tik į pirmos instancijos teismą,⁶⁵ taip pat yra pabrėžiama, jog šalių ginčą teismas turi išspręsti per protingai trumpą laiką.⁶⁶ Siekiant operatyviai išnagrinėti bylas, nustatomi procesiniai terminai konkreitiems procesiniams veiksams atlikti, siekiama užtikrinti, jog nebūtų vilkinamas teisminis bylos nagrinėjimas, skatinama sudaryti sąlygas, jog byla būtų išnagrinėta jau per pirmąjį teismo posėdį.⁶⁷

Konstitucinis asmenų lygiateisiškumo principas nepaneigia galimybės skirtingai traktuoti žmones atsižvelgiant į jų statusą. Taigi lygiateisiškumo principas nereiškia, jog jį įgyvendinant galima suvienodinti visas asmenų, kurių statusas skiriasi, teises, kadangi teisinės asmenų padėties skirtumai nulemia ir nevienodą teisinį reguliavimą. Šiuo atveju siekiant tam tikro vienodumo gali būti pažeidžiamos kitos konstitucinės vertybės.⁶⁸ LR Konstitucinis Teismas 2003 m. gruodžio 3 d. nutarime konstatavo, kad teisinio reguliavimo būdą ir turinį gali nulemti socialinio gyvenimo įvairovė. Konstitucijos 29 straipsnyje įtvirtintas visų asmenų lygybės principas apima ir diskriminacijos bei privilegijų draudimą, tačiau diskriminacija arba privilegijomis diferencijuotas teisinis reguliavimas nelaikytinas, jei jis taikomas tam tikroms vienodais požymiais pasižyminčioms asmenų grupėms, jeigu taip siekiama pozityvių, visuomeniškai reikšmingų tikslų.⁶⁹ Susiduriama su prieštaraujančiais visuomenės interesais. Suteikus visiems asmenims vienodas sąlygas kreiptis į kasacinį teismą bus įgyvendintas lygiateisiškumas, tačiau visuomenė gali patirti sunkias socialines pasekmes. Suteikus vienodas galimybes apskusti įsiteisėjusį apeliacinę tvarka išnagrinėtą teismo sprendimą padidės Teismo darbo krūvis, proceso išlaidos, pailgės bylų nagrinėjimo terminai. LR Konstitucinis Teismas 1997 m. vasario 13 d. nutarime nagrinėjo asmens teisių ribojimą atsižvelgiant į visuomenės interesų kriterijų ir konstatavo, jog „[t]arp asmens teisių ir laisvių, iš vienos pusės, ir visuomenės interesų, iš kitos, neretai kyla konfliktų, o kartais atsiranda prieštaravimų. Demokratinėje visuomenėje tokie prieštaravimai sprendžiami derinant skirtingus interesus ir

⁶⁴E.LAUŽIKAS, V.MIKELĖNAS, V.NEKROŠIUS, *Civilinio proceso teisė*, t. 1 (Vilnius: Justitia, 2003), p. 206.

⁶⁵Žr. išnašą 12: Europos žmogaus teisių teismo byla: *Levages Prestations Services v. France*.

⁶⁶Žr. išnašą 16: LR Civilinio proceso kodeksas, 7, 8 str.

⁶⁷Žr. išnašą 64: E.LAUŽIKAS, V.MIKELĖNAS, V.NEKROŠIUS, p. 204.

⁶⁸A.ABRAMAVIČIUS, „Asmenų lygiateisiškumo principo interpretavimas Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo jurisprudencijoje“, *Jurisprudencija* (2006, Nr. 12(90)), p. 45.

⁶⁹LR Konstitucinio Teismo 2003 m. gruodžio 3 d. nutarimas „Dėl Valstybinių socialinio draudimo pensijų įstatymo, Valstybinių pensijų įstatymo“, Žin. (2003, Nr. 115-5221).

siekiant nepažeisti jų pusiausvyros. Vienas iš interesų derinimo būdų yra asmens teisių ir laisvių ribojimas. ... Svarbu ir tai, kad dažnai konfliktas kyla iš esmės tarp lygiaverčių konstitucinių teisinių vertybių, todėl tokiais atvejais atitinkamais apribojimais neturėtų būti smarkiai pažeidžiama buvusi jų pusiausvyra.⁷⁰

Nors Europos žmogaus teisių konvencijos 6 straipsnio nuostatos aiškiai neįtvirtina kasacijos teisės, Konvencija saugo šios teisės įgyvendinimą, jei tokia teisė užtikrinama nacionaliniuose įstatymuose.⁷¹ Europos žmogaus teisių teismas byloje *Delcourt v. Belgija* konstatavo, jog „... tiesa, kad Konvencijos 6 straipsnio 1 dalis neįpareigoja valstybių įsteigti apeliacinius ar kasacinius teismus. Tačiau griežtas Konvencijos teksto aiškinimas neatitiktų Konvencijai keliamų tikslų užtikrinimo, ypač atsižvelgiant į tai, kokią svarbią vietą teisė į teismą užima demokratinėje visuomenėje“.⁷²

Europos žmogaus teisių teismas byloje *Ashingdane v. Jungtinė Karalystė* konstatavo, jog teisė į teisminės gynybos prieinamumą neabsoliuti, vadinasi, gali būti ribojama, tačiau ribojimas negali pažeisti pačios teisės esmės. Ribojimai galimi, jei yra teisėti ir būtini demokratinėje visuomenėje. Tokiais ribojimais reikia siekti teisėto tikslo, naudojamos priemonės turi būti proporcingos norimam tikslui pasiekti, taip pat kasacijos ribojimai būtų pateisinami, jeigu atitiktų teisėtumo ir proporcingumo reikalavimus.⁷³ Proporciumo principas interpretuojamas kaip galimybė taikyti apribojimus, tik jei tai yra būtina demokratinėje visuomenėje, kartu, toks ribojimo tikslas yra svarbesnis už asmens teisę.⁷⁴ Kartu būtinumas laikytinas primygtiniu visuomenės poreikiu. Šiuo atveju bandoma rasti pusiausvyrą tarp neribojamos asmens teisės kreiptis į kasacinį teismą užtikrinant visų asmenų lygiateisiškumą bei proceso greitumo, ekonomiškumo.

Apibendrinant galima teigti, kad teisė apskūsti teismo sprendimą kyla iš pakopinės teismų sistemos įtvirtintos LR Konstitucijos 111 straipsnyje, 29 straipsnio 1 dalies, įtvirtinančios asmenų lygiateisiškumą, taip pat LR Konstitucijos 30 straipsnio apibrėžiančio asmens teisę į tinkamą teismo procesą. Taigi teisė į teisminę gynybą apima ne tik teisę į pirmos instancijos teismą, bet taip pat ir teisę apskūsti teismo sprendimą aukštesnės instancijos teismui. Kasacijos teisė yra galimybė patikrinti įsiteisėjusį teismo sprendimą, todėl jos ribojimas gali trukdyti tinkamai įgyvendinti civilinio proceso tikslus, t.y. pažeistų teisių gynybą, tinkamą įstatymų taikymą, teisės aiškinimą bei plėtojimą. Kita vertus, asmens teisių ribojimas laikytinas tinkama

⁷⁰LR Konstitucinio Teismo 1997 m. vasario 13 d. nutarimas „Dėl alkoholio ir tabako reklamos“, Žin. (1997, Nr. 15-314).

⁷¹Europos žmogaus teisių teismo byla: *Annoni Di Gussola and Others v. France*, Eur. Ct. HR, Series A, No. 96, (2000) 2 ECHR 570, par. 54.

⁷²Europos žmogaus teisių teismo byla: *Delcourt v. Belgija*, Eur. Ct. HR, Series A, No. 11, (1970) ECHR 2689/65, par. 44.

⁷³Europos žmogaus teisių teismo byla: *Ashingdane v. UK*, Eur. Ct. HR, Series A, No. 93, (1985) 7 EHRR 520, par. 57.

⁷⁴Žr. išnašą 61: T. BIRMONTIENĖ ir kiti, p. 346.

priemone siekiant apsaugoti svarbius visuomenės interesus. Tokiu atveju bandoma rasti pusiausvyrą tarp prieštaraujančių konkretaus asmens ir visuomenės poreikių.

3.3. PRIEŠTARAUJANTYS INTERESAI

LR Konstitucijoje yra įtvirtintas atviros, teisingos, darnios pilietinės visuomenės ir teisinės valstybės siekis. Šį siekį įgyvendinant privalu užtikrinti interesų pusiausvyrą. Teisinės valstybės negalima pasiekti pripažįstant tik vienos grupės ar vieno asmens interesus tuo pačiu metu paneigiant kitų asmenų interesus. Teisingumas yra vienas pagrindinių teisės tikslų, ir jis nepasiekiamas tenkinant tik vienos grupės interesus ir kartu paneigiant kitų grupių interesus, kadangi teisė negali remtis vien tik daugumos ar mažumos interesais.⁷⁵ Taigi tiek viešas, tiek privatus interesus reikalauja, kad teismo procesas būtų veiksmingas ir vykėtų tik prireikus. Be to visi proceso dalyviai privalo elgtis sąžiningai ir bendradarbiauti esant bet kuriai proceso stadijai.⁷⁶

„... Konstitucinis Teismas, laikydamas teisę į teisminę gynybą viena iš svarbiausių civilizuotos visuomenės socialinių vertybių, akcentuoja jos realų pobūdį ir saugo ją nuo nepagrįstų apribojimų.“⁷⁷ Todėl turtinių ribojimų įtvirtinimas pateikiant kasacinį skundą privalo turėti legitimų valstybės interesą. Ribojimai nėra galimi, nebent visuomeninis interesas nusveria privatų interesą bei yra svarbesnis nei galimas tam tikro privataus turto praradimas.⁷⁸ Visuomenės interesu laikytinas siekis greitai bei efektyviai nagrinėti bylas, taip pat sąžiningas ir kruopštus bylų nagrinėjimas, veiksmingai ginant pažeistas asmens teises. Pastarasis visuomeninis interesas sutampa su konkreto bylininko interesu, nes tiek privatus asmuo, tiek visa visuomenė siekia veiksmingo bei tikslaus teisminių funkcijų atlikimo.⁷⁹

Aukščiausiojo Teismo funkcija yra vienodo teisės aiškinimo ir taikymo užtikrinimas šalyje. Dėl savo išimtinių funkcijų Teismas nagrinėja ypatingos visuomeninės svarbos bylas, tačiau kasacijos teisės ribojimas minimalia ginčo verte turi savų privalumų ir trūkumų.

3.3.1. KASACIJOS RIBOJIMO MINIMALIA GINČO SUMA PRIVALUMAI

Kasacijos ribojimas ginčo suma nustatomas siekiant sumažinti LR Aukščiausiojo Teismo darbo krūvį, dideles bylinėjimosi išlaidas, nereikšmingų bylų patekimą į kasacinį teismą ir kartu

⁷⁵E.KRIVKA, „Viešojo intereso problema civilinio proceso teisėje“, *Jurisprudencija* (2007, Nr. 10(100)), p. 20.

⁷⁶Žr. išnašą 64: E.LAUŽIKAS, V.MIKELĖNAS, V.NEKROŠIUS, p. 198.

⁷⁷S.VĖLYVIS, G.ABROMAVIČIENĖ, „Kai kurios teisės kreiptis į teismą bendrosios sąlygos“, *Jurisprudencija* (2006, Nr. 2(80)), p. 124.

⁷⁸G.STEIN, *Expanding the due process rights of indigent litigants: will Texaco trickle down?* 61 N. Y. U. L. Rev. 463 (1986), p. 483.

⁷⁹A.S.ELLERSON, *The right to appeal and appellate procedural reform*, 91 Colum. L. Rev. 373 (1991), p. 388.

galimą proceso kasaciniame teisme trukmę. Kasacijos ribojimas minimalia ginčo suma įtvirtinamas argumentuojant tuo, jog kasacijos ribojimas tam tikrų kategorijų bylose nelaikomas teisės į teisminę gynybą pažeidimu, nes šią teisę asmuo įgyvendina pirmosios instancijos teisme. Vytautas Nekrošius teigia, jog įstatymų leidėjas įtvirtindamas absoliučius kasacijos ribojimus tam tikrų kategorijų bylose išsako savo nuomonę, kad tokios bylos nėra svarbios ir Aukščiausias Teismas turėtų susitelkti ties reikšmingesnėmis bylomis, kurios gali įtakoti visą visuomenę bei sukelti rimtas socialines pasekmes. Kartu pabrėžiama, jog kasacijos ribojimas garantuoja ir įsiteisėjusio teismo sprendimo stabilumą.⁸⁰ Taigi įstatymuose įtvirtinti kasacijos ribojimai didina pirmos instancijos teismo vaidmenį teisingumo vykdymo procese.

Vertinant naudingumo dydį, minimalią ginčo sumą, atsižvelgiama į tam tikros bylos reikšmingumą visos visuomenės kontekste, o ne vien šios bylos reikšmingumą konkrečiam kasatoriui, kadangi kasacinio teismo darbo krūvio ribojimas nustatomas viešo intereso apsaugos tikslais, t.y. siekiant garantuoti kiekvieno asmens teisę į bylos išnagrinėjimą per protingą terminą.⁸¹ Kiekvienam suinteresuotam asmeniui, ginčijančiam teismo sprendimą, jo byla yra reikšmingiausia bei svarbiausia, tačiau kartu reikia pastebėti, jog konkrečios sumos reikšmingumas priklauso ir nuo kasatoriaus turtinės padėties. Kita vertus, vertinant ginčo sumą visos visuomenės kontekste, nedidelės vertės ginčas yra ne toks svarbus kaip didelis turtinis ginčas, nes ginčiuose dėl didelių sumų galimos socialinės pasekmės gali įtakoti ne tik konkretų bylininką, bet ir visuomenę.⁸² Visuomeninis interesas pasireiškia ne tik teisinės problemos reikšmingumu, bet ir ginčo įtaka ūkio sistemai, ekonominių santykių plėtrai.⁸³ Taigi toks ribojimas saugo valstybės išteklius, įgyvendina proceso ekonomiškumo reikalavimus. Proceso ekonomiškumas bei teisminės gynybos prieinamumas yra priešingų interesų sritys tarp kurių bandoma rasti pusiausvyrą, tad teisminės gynybos prieinamumo ribojimai įtvirtinami atsižvelgiant į valstybės ekonominę, socialinę padėtį, taip pat į tai, kokias socialines pasekmes sukels kasacinio skundo nagrinėjimas mažos vertės turtiniuose ginčiuose.

Ribojant kasaciją minimalia ginčo suma taip pat siekiama išvengti ir neproporcingai didelių bylinėjimosi išlaidų. Suinteresuotos šalies ginčo dalyko suma neretai yra mažesnė nei patiriamos teismo išlaidos. Ribojant kasaciją minimalia ginčo suma siekiama išvengti, jog teismo išlaidos neviršytų priteistos sumos, nes teisinis reguliavimas, kai teismo išlaidos viršija priteistą sumą diskredituoja pačią teisingumo vykdymo sistemą. Teisingumo sistemos užduotis yra pasiekti tinkamą pažeistų teisių gynimo garantijos lygį, atsižvelgiant į bendruomenės turimus išteklius. Riboti finansiniai ištekliai neleidžia be galo didinti teisėjų ir teismų skaičiaus, todėl daugėjant bylų iškyla proceso trukmės problema, mažinant pažeistų teisių efektyvios gynybos galimybes. Ši problema nėra vieno asmens problema, tai visos visuomenės problema, todėl teisingumo sistema turi būti organizuojama taip, kad ribotos teisingumo sistemos

⁸⁰Žr. išnašą 10: V.NEKROŠIUS, p. 227.

⁸¹Žr. išnašą 15: G.AMBRASAITĖ, p. 11.

⁸²Ten pat, p. 12.

⁸³Žr. išnašą 10: V.NEKROŠIUS, p. 228.

galimybės būtų tinkamai paskirstomos tarp asmenų, ieškančių teisingumo, atsižvelgiant į kiekvienos bylos visuomeninį reikšmingumą.⁸⁴ Pagrindinis teisingumo sistemos tikslas yra užtikrinti visiems asmenims lygias galimybes kreiptis į teisumą, nepaisant jų finansinės padėties. Bet norint pasiekti šį tikslą, reikia pastebėti skirtumą tarp teisės į teisminę gynybą vertybės ir šios teisės įgyvendinimo kainos. Teisingumas bus pasiektas jeigu be jokių apribojimų bus galima kreiptis į teisumą, tačiau toks sprendimas ekonomiškai neefektyvus ir galiausiai gali sužlugdyti civilinę teisingumo sistemą,⁸⁵ kadangi „[k]uo mažesnė reikalavimo vertė, tuo sunkesnės kreipimosi į teisumą pasekmės, nes bylinėjimosi ilgumas, brangumas ir sudėtingumas ne visada atitinka reikalavimo vertę. Išlaidos, kurias patirtų kreditorius, bandydamas laimėti ginčą su skolininku, lyginant su reikalavimo suma, dažnai yra neproporcingai didelės.“⁸⁶

Didelė bylų, nagrinėtinų kasacine tvarka, rutina trukdo susitelkti spręsti ypač svarbius ir sudėtingus valstybės mastu teisės aiškinimo klausimus. Nepamatuotai didelis bylų skaičius taip pat kelia didelį skirtingos teismų praktikos formavimo pavojų.⁸⁷ Ribojimai skatina šalis bylinėtis veiksmingai, efektyviai, nevilkinant proceso įgyvendinant teisę į greitą teismo procesą, kartu užkertamas kelias pateikti nepagrįstus skundus bei piktnaudžiauti procesu. Europos žmogaus teisių teismas byloje *H v. Jungtinė Karalystė* pažymėjo, kad galimi teisės kreiptis į teisumą ribojimai siekiant užkirsti kelią nepagrįstam bylinėjimuisi,⁸⁸ o byloje *Annoni Di Gussola and Others v. France* teismas pasisakė, jog ribojimai yra teisėti ne tik siekiant užkirsti kelią nepagrįstam bylinėjimuisi, bet taip pat siekiant išvengti teismų apkrovimo bylomis, tinkamo teisingumo vykdymo, apsaugoti kitos proceso šalies interesus.⁸⁹ Taigi įvesta kasacijos leidimų sistema, suteikianti pačiam Teismui spręsti dėl skundo priimtimumo, sumažina piktnaudžiavimo teismo procesu galimybę, nes bylininkas netenka galimybės pateikti nepagrįstą skundą.

Kitu kasacijos ribojimo privalumu laikytinas proceso greitumo įgyvendinimas. Bylinėjantis suinteresuotos šalys siekia kuo greitesnio bylos išnagrinėjimo, tačiau kasacinio skundo pateikimas nedidelės vertės turtiniuose ginčiuose ne tik padidina teismo darbo krūvį, bet

⁸⁴Civil Justice in Crisis: Comparative Perspectives of Civil Procedure. Ed. S. Chiarloni, P. Gottwald, A.A.S. Zuckerman. (Oxford: Oxford University, 1999), p. 51, mintis tekste: Goda Ambrasaitė, „Apeliacinio proceso prielaidos“, *Jurisprudencija* (2006, Nr. 1(79)), p. 12.

⁸⁵H.NASHERI, D.L.RUDOLPH, *Equal protection under the law: improving access to civil justice*, 20 Am. J. Trial Adv. 331 (1997), p. 351.

⁸⁶Green paper on a European order for payment procedure and on measures to simplify and speed up small claims litigation: Brussels, COM (2002) 746 final, // [žiūrėta 2008 03 11] <http://eurlex.europa.eu/smartapi/cgi/sga_doc?smartapi!celexplus!prod!DocNumber&lg=en&type_doc=COMfinal&an_doc=2002&nu_doc=746>; citata tekste Rimvydas Norkus, „Smulkių turtinių ginčų nagrinėjimo ypatumai: teorija ir praktika“, *Jurisprudencija* (2006, Nr. 1(79)), p. 94.

⁸⁷Žr. išnašą 17: V. NEKROŠIUS, p. 26.

⁸⁸Europos žmogaus teisių teismo byla: *H v. Jungtinė Karalystė*, Eur. Ct. HR, Series A, No. 120, (1987) ECHR 9580/81, par. 71.

⁸⁹Žr. išnašą 71: Europos žmogaus teisių teismo byla: *Annoni Di Gussola and Others v. France*, par. 50.

ir pailgėja bendri bylų nagrinėjimo terminai kasaciniame procese. Suteikus visiems asmenims lygias galimybes kreiptis į Teismą ilgėja ir sudėtingų bylų, kuriose keliamos esminės teisės aiškinimo ir taikymo problemos, išnagrinėjimo trukmė. Tiek bylininkas, kurio ginčo suma yra nedidelė, tiek tas, kuris siekia teismo sprendimo peržiūrėjimo didelės vertės ginče, patirs ilgo teismo proceso pasekmes. Dėl ilgų bylų nagrinėjimo terminų sumažės teisingumo įgyvendinimo efektyvumas. Asmenims teks ilgai laukti kol bus apgintos jų pažeistos teisės. Taigi įgyvendinant asmenų lygiateisiškumą pailgės teismo proceso trukmė, tačiau proceso operatyvumo principas derintinas su kitais civilinio proceso principais, pavyzdžiui, teise į tinkamą teisminę gynybą, lygiateisiškumu bandant tarp jų rasti pusiausvyrą.

Galima daryti išvadą, jog ribojant kasaciją minimalia ginčo suma siekiama įgyvendinti tam tikrus tikslus, t.y. proceso centruotumo, ekonomiškumo, teismų neapkrovimo sąlyginai nereikšmingomis bylomis, valstybės lėšų taupymo. Suteikus visiems asmenims vienodas galimybes pateikti kasacinį skundą, padidės Teismo darbo krūvis, pailgės bylų nagrinėjimo terminai.

3.3.2. KASACIJOS RIBOJIMO TRŪKUMAI

LR Konstitucinis Teismas savo nutarimuose yra konstatavęs, jog teisė į teismą yra absoliuti. Teisė į teismą principas taip pat suponuoja sąžiningą teismo procesą, eliminuojant klaidos galimybę. LR Konstitucinis Teismas konstatavo, jog teisė į teisminę gynybą kaip konstitucinis principas apima ne tik teisę kreiptis į teismą, bet kartu ir tinkamo bei teisingo teismo proceso garantijas. Teismas pabrėžė, jog Konstitucijos 30 straipsnio 1 dalyje įtvirtintas principas iš esmės atitinka Europos žmogaus teisių ir pagrindinių laisvių apsaugos konvencijos 6 straipsnio 1 dalyje įtvirtintus principus.⁹⁰ Taigi asmens teisė kreiptis į teismą suponuoja ir jo teisę į tinkamą teismo procesą, kadangi ji yra būtina teisingumo įgyvendinimo sąlyga.⁹¹ Karolis Jovaiša teigia, jog teisminės gynybos garantija reiškia ne tik teisę kreiptis į teismą su skundu, bet kartu ir teismo pareigą išnagrinėti skundą bei priimti teisėtą, teisingą ir pagrįstą sprendimą.⁹² LR Konstitucinis Teismas konstatavo, jog konstitucinė teisingumo samprata suponuoja ne tik formalų, nominalų teismo vykdomą teisingumą, bet ir tokius teismo sprendimus, kurie savo turiniu yra teisingi, taip pat, kad vien formaliai teismo vykdomas teisingumas nėra tas teisingumas, kurį įtvirtina, saugo ir gina Konstitucija.⁹³ Instancinė teismų sistema padeda

⁹⁰LR Konstitucinio Teismo 1997 m. spalio 1 d. nutarimas, „Dėl teisės kreiptis į teismą“, Žin. (1997, Nr. 91-2289).

⁹¹LR Konstitucinio Teismo 2006 m. sausio 16 d. nutarimas „Dėl privataus kaltinimo ir dėl asmens, kurio atžvilgiu atsisakyta kelti baudžiamąją bylą, teisės apskųsti prokuroro nutarimą“, Žin. (2006, Nr. 7-254); LR Konstitucinio Teismo 2004 m. gruodžio 13 d. nutarimas, „Dėl valstybės tarnybos“, Žin. (2004, Nr. 184-6708).

⁹²Žr. išnašą 56: K.JOVAIŠA, p. 121.

⁹³LR Konstitucinio Teismo 2006 m. rugsėjo 21 d. nutarimas, „Dėl teismų sprendimų motyvų surašymo ir skelbimo, sprendimo už akių, taip pat dėl apeliacijos“, Žin. (2006, Nr. 102-3957).

sumažinti teisės klaidų galimybę. Neribojamos kasacijos teisė didina pasitikėjimą teismo sprendimo legitimumu.

Lygiateisiškumo principas, socialinės teisinės valstybės aksioma nurodo visus teisinius ginčus nagrinėti vienodai, nepriklausomai nuo ginčo sumos dydžio. Valstybė privalo, neatsižvelgdama į tokias aplinkybes, užtikrinti kiekvienos suinteresuotos šalies teisių gynybą ir rūpintis jų įgyvendinimu.⁹⁴ Vien dėl asmens turtinės padėties negali būti draudžiama pateikti kasacinį skundą, kadangi „[n]evienodos sąlygos į teisminę gynybą yra vienas iš gėdingiausių laisvos demokratinės visuomenės bruožų.“⁹⁵ Kaip minėta, Prancūzijoje kasacija yra sudedamoji teisės kreiptis į teismą dalis, todėl jos ribojimai reikštų ir teisės kreiptis į teismą ribojimą, žmogaus teisių pažeidimą. Ribojimai kreiptis į teismą taip pat yra kritikuojami, akcentuojant, jog leidimų sistema reikštų demokratijos pažeidimą ir diskriminaciją.⁹⁶ Pasitikėjimas teismų sistema yra esminis demokratinės visuomenės bruožas. Veiksminga teisminė sistema yra nauda visai visuomenei, ne tik bylos šalims. Jeigu teismai kvalifikuotai ir veiksmingai įgyvendins teisingumą, padidės pasitikėjimas teismų sistema ir įsitvirtins teisės viršenybė.⁹⁷

LR Konstitucijoje įtvirtintas visų asmenų lygybės prieš įstatymą ir teismą principas garantuoja teisę nebūti diskriminuojamam, pasinaudoti įstatyme suteiktomis teisėmis. Teisė į teisminę gynybą apima ne tik neribojamą teisę kreiptis į pirmos instancijos teismą, bet ir teisę pateikti apeliaciją bei kasaciją. Teismo sprendimo apskundimo galimybė kaip teisės į teisminę gynybą dalis netiesiogiai įtvirtinta LR Konstitucijos 111 straipsnio 1 dalyje. Instancinė teismų sistema įkurta siekiant užtikrinti teisingumo įgyvendinimą, realią pažeistų asmens teisių gynybą. Pažeistų asmens teisių gynyba yra valstybės monopolis, tad įgyvendindama teisingumą ji turi prisiimti iš šių funkcijų kylančias pasekmes. Teisingumą vykdo teismai, todėl iškilus būtinybei asmenys pagrįstai tikisi efektyvios pažeistų teisių gynybos instancinėje teismų sistemoje.

Kasacijos ribojimo šalininkai pabrėžia, jog bylos, kuriose ginčo suma yra nedidelė, dažniausiai yra nesudėtingos, dėl nedidelių sumų bylinėjasi neturtingi asmenys, kuriems bylos nagrinėjimas kasaciniame teisme neretai būtų nuostolingas finansiniu požiūriu, kadangi bylinėjimosi išlaidos gali būti didesnės nei turtinis reikalavimas,⁹⁸ tačiau ginčo suma savaime neliudija bylos sudėtingumo ar nesudėtingumo, kadangi byloje, kurioje ginčijama suma

⁹⁴O.R.KISSEL, *Minima non curat praetor*, *Festschrift für Gerhard Muller*, 1981, p. 849, mintis tekste: R. NORKUS, „Smulkių turtinių ginčų nagrinėjimo ypatumai: teorija ir praktika“, *Jurisprudencija* (2006, Nr. 1(79)), p. 95.

⁹⁵Žr. išnašą 85: H.NASHERI, D.L.RUDOLPH, p. 331.

⁹⁶Žr. išnašą 18: E.LAUŽIKAS, V.MIKELĖNAS, V.NEKROŠIUS, p. 330.

⁹⁷Consultative Council of European Judges, Opinion No. 6 (2004) of the Consultative Council of European Judges (CCJE) on fair trial within a reasonable time and judge's role in trials taking into account alternatives means of dispute settlement.

⁹⁸O.R.KISSEL, *Neues zur Gerichtsverfassung*, *Neue juristische Wochenschrift*, 1991, p. 945, mintis tekste: R. NORKUS, „Smulkių turtinių ginčų nagrinėjimo ypatumai: teorija ir praktika“, *Jurisprudencija* (2006, Nr. 1(79)), p. 95.

nedidelė, gali būti iškeliama sudėtinga teisės aiškinimo ir taikymo problema, be to, ginčijamos sumos dydis nerodo ir faktinių bylos aplinkybių aiškumo.⁹⁹ Gary Stein tvirtina, jog valstybės interesas apriboti nereikšmingų bylų patekimą į kasacinį teismą nenusveria privataus intereso pateikti kasacinį skundą, kadangi tam tikras nuosavybės interesas, kurį nori pasiekti neturtingas bylininkas kreipdamasis į kasacinį teismą, turi svarbią reikšmę konkrečiam asmeniui visai finansiniai padėčiai.¹⁰⁰ Byloje dalyvaujantis asmuo gali pats nuspręsti, kas jam naudinga ir kas ne, ir ar verta skųsti sprendimą kasaciniam teismui.¹⁰¹

Ribojant kasaciją neturtingo bylininko skundas vertinamas kaip nereikšmingas atsižvelgiant tik į ginčo vertę, tačiau vien tik ginčo suma nerodo bylos reikšmingumo. Skirtingi asmenys, nevienodai traktuodami tą patį ginčą, gali jam suteikti prioritetą kitų bylų atžvilgiu, tačiau kiekvienam asmeniui jo byla yra svarbiausia ir nepaisant ginčo sumos nori veiksmingai apginti savo pažeistas teises. LR Konstitucijoje įtvirtintas visų asmenų lygiateisiškumo principas pagrįstai sukelia teisėtus veiksmingos pažeistų teisių gynbos lūkesčius. Šiuo atveju asmuo netenka teisės kreiptis į kasacinį teismą vien todėl, kad jo ginčas įvertintas kaip nereikšmingas. Vadinas, bylos reikšmingumas priklauso nuo ginčo vertės, o ne nuo keliamos teisės problemos. Asmenų lygybės prieš įstatymą ir teismą principas apribojamas siekiant įgyvendinti kitus tikslus, kuriuos įstatymų leidžiamoji valdžia laiko vertingesniais.

Taigi vieno asmens kaip reikšmingas suvokiamas teisinis ginčas nors ir nedidelės turtinės vertės turėtų būti traktuojamas taip pat rimtai, kaip kito asmens didesnės ekonominės vertės ginčas. Remiantis tik pinigine ginčo išraiška neatsižvelgiama į teisinį nagrinėjamo ginčo sudėtingumą, kartu pinigine išraiška neatspindi to, kokią asmeninę, o gal ir ekonominę reikšmę turi šis ginčas vienai iš proceso šalių.¹⁰²

Proceso ekonomiškumo ir teisminės gynbos prieinamumo kriterijai priskiriami skirtingoms ar netgi visiškai priešingoms interesų sritims, tačiau negalima nustatyti tokio teisinio reguliavimo, kad proceso ekonomiškumo sumetimais būtų atmestas teisminės gynbos prieinamumas, ir proceso ekonomiškumas taptų teisminės gynbos riba.¹⁰³ Kartu reikia pastebėti, jog valstybė draudžia ginti savo teises patiems ir pažeistų teisių gynybą deklaruoja išimtinė valstybės funkcija. Valstybė prisiima civilinių teisių gynimo monopolį, todėl negali palikti be teisminės apsaugos kokios nors vienos, kad ir mažareikšmės civilinių teisių santykių srities. Jeigu teismo proceso išlaidos daug kartų viršija turtinio ginčo vertę, šios

⁹⁹Žr. išnašą 15: G.AMBRASAITĖ, p. 11.

¹⁰⁰Žr. išnašą 78: G.STEIN, p. 497.

¹⁰¹Žr. išnašą 15: G.AMBRASAITĖ, p. 11.

¹⁰²O.R.KISSEL, *Minima non curat praetor*, *Festschrift für Gerhard Müller*, 1981, p. 945, mintis tekste: R.NORKUS, „Smulkių turtinių ginčų nagrinėjimo ypatumai: teorija ir praktika“, *Jurisprudencija* (2006, Nr. 1(79)), p. 95.

¹⁰³R.NORKUS, „Smulkių turtinių ginčų nagrinėjimo ypatumai: teorija ir praktika“, *Jurisprudencija* (2006, Nr. 1(79)), p. 95.

išlaidos turi būti traktuojamos kaip kaina už valstybės valdžios rankose sutelktą teisingumo vykdymo monopolį.¹⁰⁴

R. Nobles ir D. Schiff tvirtina, jog teisės viršenybės principas yra palankus kasacijai. Bylos šalys turi teisę į teisingumą, kuris garantuojamas įstatymu. Jeigu ribojant kasaciją negali būti ištaisytos teisės klaidos, tuomet teismų nepriklausomumas, teisės viršenybės principas praranda savo reikšmę. Teisės į teisminę gynybą prieinamumas, asmenų lygiateisiškumo, teisės viršenybės principai neleidžia apriboti kasacijos argumentuojant valstybės lėšų taupymu ar proceso greitumu. Nėra tokio teisinio ginčo, kuriame nebūtų keliamas svarbus teisėtumo ir teisingumo klausimas.¹⁰⁵ Valentinas Mikelėnas taip pat teigia, jog kasacijos ribojimas kartu reiškia ir Aukščiausiojo teismo galių ribojimą. Paties Teismo teisė ir galimybė spręsti dėl savo kompetencijos yra teismo nepriklausomumu garantija, todėl labai apribojus kasaciją, menkėja kasacinio teismo vaidmuo valstybėje.¹⁰⁶

Apibendrinant galima teigti, jog LR Konstitucijoje įtvirtinti asmenų lygiateisiškumo, teisės į teismą principai suteikia asmeniui neribojamą teisę pateikti kasacinį skundą. Taigi teisė į teisminę gynybą apima ir teisę pateikti apeliaciją bei kasaciją. Ši teisė kildinama iš LR Konstitucijoje įtvirtintos instancinės teismų sistemos (111 straipsnio 1 dalis), teisinės valstybės principo, lygiateisiškumo (29 straipsnio 1 dalis). Instancinė teismų sistema padeda sumažinti teisės klaidos galimybę. Kadangi kasacija yra teisės kreiptis į teismą dalis, šios teisės ribojimai laikytini ir teisės į teisminę gynybą ribojimu, kartu ir žmogaus teisių pažeidimu. Taigi pasitikėjimas teismų sistema, teisės klaidų eliminavimo galimybės, lygiateisiškumo įgyvendinimas yra pagrindas neriboti kasacinio skundo pateikimo LR Aukščiausiajame Teisme.

3.3.3. APIBENDRINIMAS

Darbo pradžioje iškelta hipotezė, jog kasacijos ribojimas minimalia ginčo suma pažeidžia asmenų lygybės prieš įstatymą ir teismą bei teisės į teisingą teismą principus pasitvirtino, nes argumentai prieš kasacijos ribojimą minimalia ginčo suma yra svaresni nei kasacijos ribojimo šalininkų argumentai. Asmens teisė į teisminę gynybą apima ne tik teisę į pirmos instancijos teismą, bet taip pat ir teisę pateikti apeliaciją bei kasaciją. Dėl šios priežasties kasacijos ribojimo šalininkų argumentas, jog teisė į teisminę gynybą įgyvendinama pasinaudojus teise kreiptis į pirmos instancijos teismą yra nepagrįstas. Teisė į teisminę gynybą apima ir tinkamo teismo proceso garantijas, t.y. teisę į sąžiningą, teisingą bylos nagrinėjimą, teismo sprendimo apskundimo galimybę. Teisingumo sąvoka suponuoja ne formalų teismo vykdomą teisingumą, tačiau tokius teismo sprendimus, kurie yra teisėti, pagrįsti bei teisingi savo turiniu. Instancinė teismų sistema sudaro galimybes veiksmingai apginti pažeistas asmens teises, įgyvendinti teisingumą.

¹⁰⁴Ten pat, p. 95.

¹⁰⁵R.NOBLES, D.SCHIFF, *The right to appeal and workable systems of justice*, 65 Mod. L. Rev. 676 (2002), p. 683.

¹⁰⁶Zr. išnašą 18: E.LAUŽIKAS, V.MIKELĖNAS, V.NEKROŠIUS, p. 328.

Neribojama teisė į teisminę gynybą, įstatymu įtvirtinta galimybė ištaisyti teisės klaidas padeda įsitvirtinti teisės viršenybei, nenukrypti nuo konstitucinio teisinės valstybės principo. Teisė pateikti kasacinį skundą apsaugo nuo savavališkumo, didina visuomenės pasitikėjimą teismo sprendimo legitimumu. Teisė į teisminę gynybą bus beprasmė, jei asmuo neturės galimybės apskusti neteisėto ir nepagrįsto žemesnės instancijos teismo sprendimo, kadangi teisė į teisminę gynybą yra pagrindinis kiekvienos teisinės valstybės principas. Teisė į tinkamą teisminę gynybą, lygiateisiškumas, teisės viršenybės principas neleidžia apriboti kasacijos motyvuojant proceso greitumu, ekonomiškumu, valstybės lėšų taupymu. Teisingumo vykdymas yra valstybės monopolis, todėl įgyvendindama savo funkcijas ji turi prisiimti iš šios veiklos kylančias pasekmes. Teisinis reguliavimas kuomet valstybės lėšų taupymas tampa teisės į teisminę gynybą ribojimo pagrindu diskredituoja teisingumo sistemą.

Asmenų lygiateisiškumas, teisinės valstybės principas visus teisinius ginčus skatina nagrinėti vienodai nepaisant ginčo sumos dydžio, kadangi ginčo sumos dydis savaime neapsprendžia bylos sudėtingumo ar nesudėtingumo. Dėl šios priežasties kasacijos ribojimo šalininkų argumentas, jog bylos, kuriose ginčo suma nedidelė yra nesudėtingos ir dėl to gali būti ribojamas jų pateikimas į kasacinį teismą, yra nepagrįstas.

IŠVADOS

1. Darbo pradžioje išsikelta hipotezė, jog kasacijos ribojimas minimalia ginčo suma pažeidžia asmenų lygybės prieš įstatymą ir teismą bei teisės į teisingą teismą principus, pasitvirtino.

2. Kasacija ribojama keletu būdų, dažniausiai, pirma, įstatymų leidžiamajai valdžiai įstatymu nustatius konkrečius atvejus, kai teisė pateikti kasacinį skundą negalima arba, antra, įvedus kasacijos leidimus, t.y. teismui suteikus diskreciją pačiam spręsti dėl skundo priimtino.

3. Teisės kreiptis į Aukščiausiąjį Teismą ribojimas įtvirtintas įvairiose valstybėse, tačiau skiriasi tokio ribojimo apimtis bei būdai. JAV, Skandinavijoje Aukščiausiam Teismui suteikiama diskrecija pačiam spręsti dėl skundų priimtino. Italijoje, Prancūzijoje teisė pateikti kasacinį skundą yra teisės į teisminę gynybą dalis, todėl kasacijos ribojimai pažeistų asmens teisę į teisingą teismą. Vokietijoje, Austrijoje, Estijoje įstatymu įtvirtinti absoliutūs kasacijos draudimo atvejai.

4. Teisė į teisminę gynybą gali būti ribojama siekiant įgyvendinti pozityvius, reikšmingus socialinius tikslus. Asmens teisių ribojimas galimas, jeigu atitinka teisėtumo ir proporcingumo reikalavimus. Asmens teisių ribojimas įtvirtinamas įstatymu, ribojimas proporcingas norimam tikslui pasiekti bei būtinas demokratinėje visuomenėje. Kasacijos ribojimas minimalia ginčo suma taikomas siekiant sumažinti teismo darbo krūvį, piktnaudžiavimo procesu galimybę, įgyvendinti proceso greitumo, koncentruotumo bei ekonomiškumo principus. Kasacijos ribojimas įtvirtinamas argumentuojant, jog teisė į teisminę gynybą apima tik teisę kreiptis į pirmos instancijos teismą.

5. Teisė į teisminę gynybą apima ir teisę apskusti teismo sprendimą aukštesnės instancijos teismui. Kasacijos teisė kildinama iš LR Konstitucijoje įtvirtintos instancinės bendrosios kompetencijos teismų sistemos, teisės į teisminę gynybą, lygiateisiškumo, teisinės valstybės principų. Neribojamos kasacijos teisės didina pasitikėjimą teismo sprendimo legitimumu. Pasitikėjimas teismų sistema, teisės klaidų eliminavimo galimybė, lygiateisiškumo įgyvendinimas yra pagrindas neriboti kasacinio skundo pateikimo remiantis ginčo suma. Ribojant kasaciją teismų nepriklausomumas, teisės viršenybės principas praranda savo reikšmę. Teisės į teisminę gynybą ribojimas laikytinas demokratijos bei žmogaus teisių pažeidimu. Kasacijos ribojimo šalininkai teigia, kad bylos, kuriose ginčo suma yra nedidelė, dažniausiai yra nesudėtingos, tačiau ginčo suma savaiame neliudija bylos sudėtingumo ar nesudėtingumo. Byloje, kurioje ginčijama suma nedidelė taip pat gali būti iškeliamą sudėtinga teisės aiškinimo ir taikymo problema.

6. Siūlytina panaikinti absoliučius kasacijos ribojimus remiantis minimalia ginčo suma. LR Aukščiausiajam Teismui suteikti diskreciją pačiam spręsti dėl skundo priimtimumo.

LITERATŪROS SĄRAŠAS

KNYGOS

- BELL, J., S. BOYRON and S. WHITTAKER, *Principles of French law*. New York: Oxford University Press, 1998.
- BIRMONTIENĖ, T. ir kiti, *Lietuvos konstitucinė teisė*. Antrasis leidimas. Vilnius: Lietuvos teisės universiteto Leidybos centras, 2002.
- CHASE, O. G. et all, *Cases and Materials on Civil Procedure*. 3d ed. New York: Matthew Bender & Co., 1998.
- FLEMING, J., G. C. HAZARD, J. LEUBSDORF, *Civil procedure*. 4th ed. Boston: Little, Brown and Company, 1992.
- LAUŽIKAS, E., V. MIKELĖNAS ir V. NEKROŠIUS, *Civilinio proceso teisė*. T. 1. Vilnius: Justitia, 2003.
- LAUŽIKAS, E., V. MIKELĖNAS ir V. NEKROŠIUS, *Civilinio proceso teisė*. T. 2. Vilnius: Justitia, 2005.
- NEKROŠIUS, V., *Civilinis procesas: koncentruotumo principas ir jo įgyvendinimo galimybės*. Vilnius: Justitia, 2002.

PERIODINIAI LEIDINIAI

- ABRAMAVIČIUS, A., „Asmenų lygiateisiškumo principo interpretavimas Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo jurisprudencijoje“. *Jurisprudencija* 12(90) (2006).
- ABRAMAVIČIUS, A., „Kai kurie teoriniai ir praktiniai konstitucinio asmenų lygiateisiškumo principo aspektai“. *Teisė* 50 (2004).
- AMBRASAITĖ, G., „Apeliacinio proceso prielaidos“, *Jurisprudencija* 1(79) (2006).

Vilma Kubiliūtė, „Ar LR CPK įtvirtintas kasacijos ribojimas taikant turtinį kriterijų nepažeidžia asmenų lygybės prieš įstatymą ir teismą bei teisės į teisingą teismą principų?“

Teisės apžvalga
Law review
No. 1 (7), 2011, p. 33-64

- ELLERSON, A. S., “The right to appeal and appellate procedural reform.” *Columbia Law Review* 91 (1991).
- GEEROMS S. M. F., “Comparative law and legal translation: why the terms cassation, revision and appeal should not be translated.” *The American Journal of Comparative Law* 50 (2002).
- JOVAIŠA, K., Konstitucijos II skirsnio „Žmogus ir valstybė“ komentaras, 30 straipsnis. *Teisės problemos* 1-2 (1999).
- KRIVKA, E., „Viešojo intereso problema civilinio proceso teisėje“. *Jurisprudencija* 10(100) (2007).
- NASHERI, H., D. L. RUDOLPH, “Equal protection under the law: improving access to civil justice.” *American Journal of Trial Advocacy* 20 (1997).
- NEKROŠIUS, V., „Kasacija Lietuvos, Latvijos ir Estijos civiliniame procese“. *Justitia* 4(62) (2006).
- NOBLES, R., D. SCHIFF, “The right to appeal and workable systems of justice.” *The Modern Law Review*, no.5 (September 2002).
- NORKUS, R., „Smulkių turtinių ginčų nagrinėjimo ypatumai: teorija ir praktika“. *Jurisprudencija* 1(79) (2006).
- RATNER, L. G., “Congressional power over the appellate jurisdiction of the Supreme Court.” *University of Pennsylvania Law Review* 157 (1960).
- STEIN, G., “Expanding the due process rights of indigent litigants: will Texaco trickle down?” *New York University Law Review* 61 (1986).
- STEINMAN, J., “Shining a light in a dim corner: standing to appeal and the right to defend a judgment in the federal courts.” *Georgia Law Review* 38 (2004).
- VĒLYVIS, S., G. ABROMAVIČIENĖ, „Kai kurios teisės kreiptis į teismą bendrosios sąlygos“. *Jurisprudencija* 2(80) (2006): p. 123-133.

TEISINIAI DOKUMENTAI

- Lietuvos Respublikos Konstitucija (priimta 1992 m. spalio 25 d.). Žin. (1992, Nr. 33-1014), 29 str. 1 d.
- Lietuvos Respublikos Civilinio proceso kodeksas (įsigaliojo 2003 m. sausio 1 d.). Žin. (2002, Nr. 36-1340), 340 str. 1 d.
- Consultative Council of European Judges, Opinion No. 6 (2004) of the Consultative Council of European Judges (CCJE) on fair trial within a reasonable time and judge’s role in trials taking into account alternatives means of dispute settlement.
- Recommendation No. R (95) 5 of the Committee of Ministers to Member States Concerning the Introduction and Improvement of the Functioning of Appeal Systems and Procedures in Civil and Commercial Cases of 7 February, 1995.
- „Dėl Lietuvos Respublikos Akcinių bendrovių įstatymo 10 straipsnio pirmos dalies bei 50 straipsnio pirmosios dalies normų ir Lietuvos Respublikos Valstybinio turto pirminio privatizavimo įstatymo 2 straipsnio antrosios dalies nuostatų atitikimo Lietuvos

- Respublikos Konstitucijai*“. LR Konstitucinio Teismo 1996 01 24 nutarimas, Žin. (1996, Nr. 9-228).
- „Dėl Lietuvos Respublikos Alkoholio kontrolės įstatymo 1 ir 30 straipsnių, Lietuvos Respublikos Tabako kontrolės įstatymo 1, 3 ir 11 straipsnių, taip pat Lietuvos Respublikos Vyriausybės 1996 m. vasario 2 d. Nutarimo Nr. 179 „Dėl Alkoholio reklamos kontrolės“ atitikimo Lietuvos Respublikos Konstitucijai“. LR Konstitucinio Teismo 1997 02 13 nutarimas, Žin. (1997, Nr. 15-314).
- „Dėl Lietuvos Respublikos Baudžiamojo proceso kodekso 195 straipsnio penktosios dalies ir 242 straipsnio atitikimo Lietuvos Respublikos Konstitucijai“. LR Konstitucinio Teismo 1997 10 01 nutarimas, Žin. (1997, Nr. 91-2289).
- „Dėl Lietuvos Respublikos Farmacinės veiklos įstatymo 11 straipsnio 2 dalies atitikties Lietuvos Respublikos Konstitucijai“. LR Konstitucinio Teismo 2002 03 14 nutarimas, Žin. (2002, Nr. 28-1003).
- „Dėl Lietuvos Respublikos Valstybinių socialinio draudimo pensijų įstatymo, Lietuvos Respublikos Valstybinių pensijų įstatymo, Lietuvos Respublikos įstatymo „Dėl Lietuvos Respublikos Valstybinių socialinio draudimo pensijų įstatymo pakeitimo ir papildymo“ nuostatų atitikties Lietuvos Respublikos Konstitucijai, taip pat dėl Lietuvos Respublikos Vyriausybės 1994 m. lapkričio 18 d. Nutarimu Nr. 1156 patvirtintų Valstybinių socialinio draudimo pensijų skyrimo ir mokėjimo nuostatų 84 punkto atitikties Lietuvos Respublikos Konstitucijai ir Lietuvos Respublikos Valstybinių socialinio draudimo pensijų įstatymo 45 straipsnio 4 daliai (1994 m. liepos 18 d. redakcija)“. LR Konstitucinio Teismo 2003 12 03 nutarimas, Žin. (2003, Nr. 115-5221).
- „Dėl kai kurių teisės aktų, kuriais reguliuojami valstybės tarnybos ir su ja susiję santykiai, atitikties Lietuvos Respublikos Konstitucijai ir įstatymams“. LR Konstitucinio Teismo 2004 12 13 nutarimas, Žin. (2004, Nr. 181-6708).
- „Dėl Lietuvos Respublikos Baudžiamojo proceso kodekso 131 straipsnio 4 dalies (2001 m. rugsėjo 11 d. redakcija) atitikties Lietuvos Respublikos Konstitucijai, Dėl Lietuvos Respublikos Baudžiamojo proceso kodekso 234 straipsnio 5 dalies (2003 m. balandžio 10 d., 2003 m. rugsėjo 16 d. redakcijos), 244 straipsnio 2 dalies (2003 m. balandžio 10 d., 2003 m. rugsėjo 16 d. redakcijos) 407 straipsnio (2003 m. birželio 19 d. redakcija), 408 straipsnio 1 dalies (2002 m. kovo 14 d. redakcija), 412 straipsnio 2 ir 3 dalių (2002 m. kovo 14 d. redakcija), 413 straipsnio 5 dalies (2002 m. kovo 14 d. redakcija), 414 straipsnio 20 dalies (2002 m. kovo 14 d. redakcija) atitikties Lietuvos Respublikos Konstitucijai ir dėl pareiškėjo – Šiaulių rajono apylinkės teismo prašymų ištirti, Ar Lietuvos Respublikos Baudžiamojo proceso kodekso 410 straipsnis (2002 m. kovo 14 d. redakcija) neprieštarauja Lietuvos Respublikos Konstitucijai“. LR Konstitucinio Teismo 2006 01 16 nutarimas, Žin. (2006, Nr. 7-254).
- „Dėl Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo Įstatymo 62 straipsnio 1 dalies 2 punkto, 69 straipsnio 4 dalies (1996 m. liepos 11 d. redakcija), Lietuvos Respublikos Teismų Įstatymo 11 straipsnio 3 dalies (2002 m. sausio 24 d. redakcija), 96 straipsnio 2 dalies (2002 m.

- sausio 24 d. redakcija) atitikties Lietuvos Respublikos Konstitucijai“. LR Konstitucinio Teismo 2006 03 28 nutarimas, Žin. (2006, Nr. 36-1292).
- „Dėl Lietuvos Respublikos Administracinių Bylų Teisenos Įstatymo 85 straipsnio 3 dalies (2000 m. rugsėjo 19 d. redakcija), 139 straipsnio 2, 3 dalių (2000 m. rugsėjo 19 d. redakcija), Lietuvos Respublikos Baudžiamojo proceso kodekso 306 straipsnio (2004 m. liepos 8 d. redakcija), 308 straipsnio (2006 m. birželio 1 d. redakcija) 2 dalies (2002 m. kovo 14 d. redakcija), 324 straipsnio 12, 13 dalių (2002 m. kovo 14 d. redakcija), 377 straipsnio (2004 m. liepos 8 d. redakcija) 9 dalies (2002 m. kovo 14 d. redakcija), 448 straipsnio 7 dalies (2002 m. kovo 14 d. redakcija), 454 straipsnio 5, 6 dalių (2002 m. kovo 14 d. redakcija), 460 straipsnio 4, 5 dalių (2002 m. kovo 14 d. redakcija), Lietuvos Respublikos Civilinio proceso kodekso 268 straipsnio 3 dalies (2002 m. vasario 28 d. redakcija), 285 straipsnio 2, 5 dalių (2002 m. vasario 28 d. redakcija), 286 straipsnio 1 dalies (2002 m. vasario 28 d. redakcija), 288 straipsnio 4 dalies (2002 m. vasario 28 d. redakcija), 289 straipsnio 2 dalies (2002 m. vasario 28 d. redakcija), 303 straipsnio 2 dalies (2002 m. vasario 28 d. redakcija), 320 straipsnio 2 dalies (2002 m. vasario 28 d. redakcija), 325 straipsnio 2, 3 dalių (2002 m. vasario 28 d. redakcija), 358 straipsnio 2, 3 dalių (2002 m. vasario 28 d. redakcija) atitikties Lietuvos Respublikos Konstitucijai, taip pat dėl pareiškėjo – Seimo narių grupės prašymo ištirti, Ar Lietuvos Respublikos Teismų įstatymo 119 straipsnio 2 dalies 1 punktas (2002 m. sausio 24 d. redakcija), 119 straipsnio 5 dalis (2002 m. sausio 24 d. redakcija), 120 straipsnio (2003 m. sausio 21 d. redakcija) 1 punktas (2002 m. sausio 24 d. redakcija), Lietuvos Respublikos Prezidento 2003 m. vasario 19 d. Dekretas Nr. 2067 „Dėl apygardos teismo teisėjo įgaliojimų pratęsimo“, Lietuvos Respublikos Prezidento 2003 m. vasario 19 d. Dekretas Nr. 128 „Dėl apygardų teismų skyrių pirmininkų skyrimo“ ta apimtimi, kuria nustatyta, kad Vilniaus apygardos teismo teisėjas Konstantas Ramelis skiriamas šio teismo civilinių bylų skyriaus pirmininku, neprieštarauja Lietuvos respublikos Konstitucijai“. LR Konstitucinio Teismo 2006 09 21 nutarimas, Žin. (2006, Nr. 102-3957).
- N. Kušč, D. Bagdanavičius v. G. Jankelaic, G. Kozlovskij, LR Aukščiausiasis Teismas, Civilinių bylų skyrius (2000, Nr. 3K-3-159).
- J. Martinauskas v. J. Dobrovolskis ir kiti, LR Aukščiausiasis Teismas, Civilinių bylų skyrius (2001, Nr. 3K-3-183).
- Europos žmogaus teisių teismo byla: *Delcourt v. Belgija*, Eur. Ct. HR, Series A, No. 11, (1970) ECHR 2689/65.
- Europos žmogaus teisių teismo byla: *Airey v. Airija*, Eur. Ct. HR, Series A, No.32, (1979) 2 EHRR 305.
- Europos žmogaus teisių teismo byla: *Ashingdane v. UK*, Eur. Ct. HR, Series A, No. 93, (1985) 7 EHRR 520.
- Europos žmogaus teisių teismo byla: *H v. Jungtinė Karalystė*, Eur. Ct. HR, Series A, No. 120, (1987) ECHR 9580/81.

Vilma Kubiliūtė, „Ar LR CPK įtvirtintas kasacijos ribojimas taikant turtinį kriterijų nepažeidžia asmenų lygybės prieš įstatymą ir teismą bei teisės į teisingą teismą principų?“

Teisės apžvalga
Law review
No. 1 (7), 2011, p. 33-64

Europos žmogaus teisių teismo byla: *Belgian Linguistics*, Eur. Ct. HR, Series A, No. 6, (1968) ECHR 1474/62; 1677/62; 1691/62; 1769/63; 1994/63; 2126/64.

Europos žmogaus teisių teismo byla: *Levages Prestations Services v. France*, Eur. Ct. HR, Series R, No. 1996-V, (1996) ECHR 21920/93.

Europos žmogaus teisių teismo byla: *Annoni Di Gussola and Others v. France*, Eur. Ct. HR, Series A, No. 96, (2000) 2 ECHR 570.

JAV byla: *United States v. More*, 7 U.S. (3 Cranch) 159 (1805).

JAV byla: *Ex parte Bollman*, 8 U.S. (4 Cranch) 75 (1807).

JAV byla: *Durousseau v. United States*, 10 U.S. (6 Cranch) 307 (1810).

JAV byla: *Barry v. Mercein*, 46 U.S. (5 How) 103 (1847).

INTERNETINIAI ŠALTINIAI

ŠTARIENĖ, L., *Teisės į teisingą teismą, įtvirtintos Europos žmogaus teisių konvencijos 6 str., pobūdis, vieta ir apsaugos lygis kitų Konvencijos teisių požiūriu*, // [žiūrėta 2008 01 22]
<http://www.tm.lt/default.aspx?item=stras_publ>

Teisėtvarcos sistema – Nyderlandai, // [žiūrėta 2008 01 14]

<http://ec.europa.eu/civiljustice/org_justice/org_justice_net_lt.htm>

Green paper on a European order for payment procedure and on measures to simplify and speed up small claims litigation: Brussels, COM (2002) 746 final, // [žiūrėta 2008 03 11]
<http://eurlex.europa.eu/smartapi/cgi/sga_doc?smartapi!celexplus!prod!DocNumber&lg=en&type_doc=COMfinal&an_doc=2002&nu_doc=746>

Report to the Lord Chancellor by the Review of the Court of Appeal (Civil Division), *Current situation and reasons for the review* (1997 November 06), // [žiūrėta 2008 02 19]
<<http://www.dca.gov.uk/civil/bowman/bowman2.htm>>

Report to the Lord Chancellor by the Review of the Court of Appeal (Civil Division), *Summary of Recommendations* (1997 November 6), // [žiūrėta 2008 02 19]
<<http://www.dca.gov.uk/civil/bowman/bowman3.htm>>

Norvegijos Konstitucija, priimta 1814 m. gegužės mėn. 17 d., // [žiūrėta 2008 04 07]
<<http://www.stortinget.no/english/constitution.html>>

Suomijos Konstitucija, įsigaliojo 2000 m. kovo 1 d., // [žiūrėta 2008 01 17]
<<http://www.finlex.fi/fi/laki/kaannokset/1999/en19990731.pdf>>

SUMMARY

WHETHER THE RESTRICTION OF CASSATION DUE TO THE AMOUNT OF CLAIM AS ESTABLISHED BY THE LITHUANIAN CODE OF CIVIL PROCEDURE VIOLATES THE PRINCIPLE OF EQUALITY BEFORE LAW AND COURT AND THE RIGHT TO FAIR TRIAL?

The right to a fair trial is one of the most fundamental and important civil rights respected in democratic society. It is accepted that dissatisfied party is entitled to have their case reviewed by a higher court. The highest court is concerned only with the final review of the case. Its jurisdiction is restricted to questions of law. The Supreme Court is established to ensure the correct application of the law and to preserve its uniformity. The purpose of cassation is to ensure public confidence in the administration of justice, to clarify and develop law.

Lithuanian Code of Civil Procedure established statutory limitations upon jurisdiction of the Supreme Court in cases not exceeding the required minimum amount, i.e. 5 000 Lt. The objective of this research is to establish whether this restriction does not violate the principle of equality before law and court and the right to fair trial.

In the preface of research work hypothesis was presented which says that the restriction of cassation violates the principle of equality before law and court and the right to fair trial.

The tasks of this research work are: 1. to determine the right to fair trial and principle of equality before law and court; 2. to traverse and to compare world legal systems attitude towards restriction of cassation; 3. to evaluate and to traverse basis of this restriction; 4. to evaluate advantages and disadvantages restriction of cassation due to the amount of claim.

The research work has three chapters, apart from preface and conclusions. First chapter speaks about the principle of equality before law and court, also the right to fair trial. There is given the definition of cassation. Second chapter speaks about restriction of cassation in different world's legal systems. The third chapter speaks about bases for restriction of final review and includes evaluation of advantages and disadvantages of such restriction.

Cassation can be restricted mostly in two ways. First, there can be statutory limitations upon the jurisdiction of the Supreme Court, or secondly, the Supreme Court itself has discretion to decide about its jurisdiction, i.e. must grant a leave to cassation.

Restriction of cassation is established in different legal traditions but the scope and mode of limitation varies throughout different countries. In USA there is no constitutional right to appeal; nonetheless the right to appeal is almost universally recognized. The Supreme Court in USA, Scandinavian countries has discretion to decide whether grant leave to appeal or not.

France, Italy is constitutionally required to provide a right to cassation. Germany, Austria, Estonia restrict explicitly the right to cassation.

The right to trial may be limited and state has certain freedom to regulate access to court. However, limitation must be such that the very essence of the right is not impaired. A restriction to the right to access to court must have a legitimate aim; comply with the proportionality test, i.e. there must be reasonable relationship of proportionality between the means employed and the aim sought to be achieved. Restriction of cassation is established in order to ensure speedy trial, efficiency of procedure, limit costs, court's caseload. The primary goal of civil justice is to ensure equal access to justice but in achieving this goal one must recognize the tension between the value of access to justice and the costs of assuring such access.

Every losing litigant ought to have a right to appeal to a higher court. The right is protection against error and prejudice. The right of appeal is a fundamental element of procedural fairness which reduces the risk of erroneous results and affords equal opportunity to correct error. Access to court is not only the right to access to trial court but also a right to cassation. Justice and good administration of law are needed for little cases as well as for big cases and frivolousness of the case is a matter of opinion. There is no claim which is so small that it could not raise important questions of legality and justice. The presence of a right to cassation increases the legitimacy of the decision.

The main purpose is to ensure that litigants have an equal opportunity to defend their legal rights because unequal access to justice is one of the most disgraceful features of a democratic society. Access to justice is a primary social good which must be distributed equally to all citizens. The main idea behind unrestricted access to cassation is respect of the law and the right of every person to its correct application, which implies that each person has the right to have every incorrect application of the law by the lower court reviewed.

KEYWORDS

Cassation, restriction of cassation, minimum amount of claim, right to fair trial, equality before law and court.